

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

US37

491.99-8

S-45

1 901

491.99-8

Մ-5-45

ՄԶ

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒ

428
211-ՏԵ

Ա.Ռ.Ա.ՋԻՆ ՏԱՐԻ

19999 -59

(1002 / 8992)

Ա Յ Բ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն

Ե Ի

ՍԿԶԲԵՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՔՄԱՆԵԻՆՈՒՆԵՐՈՐԴ ՏԻՊ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ, ԵՆ ԳՐԶԱԳԻՐ ԱՅՐՈՒԲԵՆՈՎ

Գրքն է 35 կողմ.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Արագատիպ ՄՆ. Մարտիրոսեանցի

Միքայելեան փողոց № 81.

1901

Այս տպագրութեան ժամանակ «Մայրենի Լեզու»-ի առաջին տարուայ բովանդակութիւնը, չնչին բացառութեամբ, թողել ենք անփոփոխ, բայց նիւթերի դասաւորութիւնը փոփոխութեան ենք ենթարկել. «Գիրքը» բաժանել ենք երեք շրջանի: Բուն Այբբենարանը, փոքր ինչ կրճատած, կազմում է առաջին շրջանը: Երկրորդ շրջանը ընթերցանութեան առաջին դիրքն է Այբբենարանից յետոյ. այդ շրջանը բաղկացած է տասնհնգեց մանրաշրջանից: Ամեն մի մանրաշրջան տալիս է նախ մի խումբ բառերի, որոնք ծառայում են որպէս նիւթ գրուցատրութեան և հեշտ ընթերցանութեան համար. այդ բառախմբերին յաջորդում են վարժութիւնները գրաւոր աշխատութեանց համար. ապա բերում են առածներ, հանելուկներ, ասացուածներ և շուտասեղուկներ. վերջապէս գալիս են մի կամ մի քանի մանկական ոտանաւորներ և մի արձակ, բայց կարճ յօդուած նոյն բառախումբին վերաբերեալ. սրանով մանրաշրջանը վերջանում է: «Գրքիս» երրորդ և վերջին շրջանը բովանդակում է՝ նախ այն բոլոր բարոյակրթական առակները, որոնք սկզբումը բերանացի պիտի աւանդուին աշակերտներին և որոնցից պիտի առնուին օրինակելի բառերը տառագիտութեան համար. երկրորդ—մի քանի ընդարձակ առակաձև յօդուածներ վրբի երկրորդ բաժանմունքից վերցրած. երրորդ—մի ընդարձակ հերիաթ՝ «Կիսլանջի պատմութիւնը», և վերջապէս—բաղմամբիւ մանկական ոտանաւորներ: Ամեն մի արձակ յօդուածից յետոյ գրուած է մի մանկական ոտանաւոր: Մենք խոստովանում ենք, որ մեր վրբի նիւթը շատ է մի տարուայ համար, մանաւանդ ներկայ հանդամանքներում. բայց մենք կարևոր չհամարեցինք կրճատումներ անել այդ կողմից, որովհետև շատից կարելի է քիչ բան քաղել, կարելի է

Дозвол. ценз., Тифлисъ, 18 Января 1901 г.

ընտրութիւն անել տեղին ու ժամանակին համապատասխան, իսկ քիչից շատ բան ընտրել չի կարելի: Այն ուսուցիչները, որոնք ժամանակ քիչ ունին, կարող են բաւականանալ գրքիս մի կամ միւս շրջանով, իսկ նորա, որոնք աւելի բարեյաջող պայմանների մէջ են, օգուտ կըբաղեն բոլոր շրջաններից:

Կարևոր ենք համարում շեշտել և մի հանգամանք. մեր առաջարկած եղանակով կարելի է սկսել դասաւանդութիւնը միմիայն այն ուսումնարաններում, ուր մայրենի լեզուի ուսումը նախորդում է միւս լեզուների ուսմանը. իսկ ուր աշակերտներն արդէն կարգում են որևէ լեզուով, այնտեղ ուղղակի պէտք է դիմել նպատակին, այսինքն շարժական կամ գրչազիր տառերի օգնութեամբ պէտք է ծանօթացնել հարկաւոր նշանադրերի հետ և ապա անմիջապէս անցնել կարդալուն:

Առաջ ենք բերում այստեղ մի դաս, որպէս նմուշ, ուսուցչին մեր եղանակի առանձնութիւններին ծանօթացնելու նպատակով:

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ—շուն:

1. Բարոյախօսական մասը՝

Ուսուցիչը պատմում եւ պատմել է տալիս «Ազահ շուն» վերնագրով բարոյախօսական առակը (երրորդ շրջանի առաջին յօդուածը):

2. Իրազննական մասը՝

Ջրուցատրական ձեւով եւ հարցմունքների միջնորդութեամբ ծանօթացնում է շանը—առարկային:

Ջրուցատրութեան արդիւնքը պէտք է մօտաւորապէս հետեւեալը լինի:

«Ջունն ապրում է տանը. նա ուտում է հաց և կաթը, բայց աւելի սիրում է միս. նա ընտանի մսակեր կենդանի է: Չան մարմինը կազմուած է շորս մասից՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ոտներ: Չան գլխի վրայ մենք տեսնում ենք՝ բերան, քիթ, աչքեր և ականջներ: Չան գլուխը միացած է բնի հետ պարանոցով. նրա բունը կտրոք է. բնի յետեր նա ունի երկար պոչ: Չան ստորին մասերը կոչւում են ոտներ. նա ունի շորս ոտը. իւրաքանչիւր ոտը բաղկացած է երեք մասից՝

ազրը, որոգ և թաթ. ամեն մի թաթի վրայ շորս-շորս մասներ ունի, որոնք զինուած են սուր-սուր եղունգներով—ճանկերով: Ուներին նայելով՝ շունը շորքոտանի կենդանի է կոչւում: Իր սուր ժանիքներով շունը կծում է մարդկանց. դրա համար նրանից վախենում ենք: Չունը իւրաքանչիւր ծնօտի վրայ երկու ժանիք ունի:

3. Կարդալու վարժութիւն, որ ունի շորս ստորաստիճաններ. ա. Վերլուծութիւն բառի.

Ուսուցիչը վերլուծում է առարկայի անունը—շուն:

«Մենք նախընթաց դասի մէջ զննեցինք շունը իրբւ առարկայ, իսկ այժմ կը քննենք նրա անունը—շուն—իրբւ բառ: Իրբւ առարկայ զննելու միջոցին, մենք նայեցինք շան վրայ, մենք դիտեցինք նրան աչքերով. ուրեմն զննութիւնը կատարեցինք տեսանելիքի միջնորդութեամբ: Իսկ այժմ շունը չկայ այլևս, մենք կամենում ենք խօսել նրա անուան—շուն բառի վրայ: Արդեօք առարկայի անունը նոյնպէս կարելի է զննել տեսողութեան միջնորդութեամբ.—Ո՛չ: Ուրեմն ինչպէս կամ ինչի միջնորդութեամբ զննենք շուն բառը:

—Այ ինչպէս: Երբ մենք զննեցինք շանը իրան, նա մեր աչքի առաջն էր, մենք նրան տեսնում էինք աչքով, իսկ այժմ շան հետ էլ մենք գործ չունինք. այժմ միայն պէտք է իմանանք, թէ ինչպէս է շինուած այդ առարկայի անունը՝ շուն բառը, իսկ այդ իմանալու համար պէտք է լաւ լսենք.—222 ու ուն (կրկնում է մի քանի անգամ). Դէհ, ականջներդ լաւ սրեցէք և ինչ որ կ'ասեմ, լաւ լսեցէք.—ՇՇՇ (կպցնում է հնչիւնը միմեանց առանց ը տառի օգնութեան և արտասանում է նրան ատամների արանքից). բոլոր բունն ասացի. Պետրոս, ասա միեւնոյն հնչիւնը: Մարգիս, դու ասա: Արամ—դու... Ասացէք ամենքդ խմբովին. Այժմ լաւ լսեցէք. կարող եմ բաց բերանով և պարզ ու երկար ձայնով արտասանել այդ հնչիւնը: Փորձենք: (Փորձում է և փորձել է տալիս:) Ուրեմն շ խօլ ձայն է. նա դժուար է ասուում:

Լաւ լսեցէք այժմ.

շ ու ու ու ու ու: Այժմ բոլոր բունն ասացի:—Ոչ. կէսը, միայն երկու մասը, երկու հնչիւնը: Այժմ դու ասա, Հայկ. դու, Կարապետ. ամենքդ միասին ասացէք: Վարդան, ասա առաջին հնչիւնը. Արամ, ասա երկրորդը: Մկրտիչ, կրկնիր երկուսն էլ, ձգիր մինը միւսի յետեից, այժմ կարճ ասա: Լաւ, հիմա լսեցէք. դուք տեսնում էք, որ երկու հնչիւնը կարելի է ձգած ասել—222 ու ու ու և կարելի է կարճ ասել—շու:

—Այժմ դու, Յովհաննէս, ձգիր հնչիւնները միմեանց յետևից, ասանքանց կարծ, կպցրած:—Մինաս, ասանք միայն առաջին հնչիւնը: Մկրտիչ, դու երկրորդն ասանք: Յովակ, ասանք երկրորդը, յետոյ առաջինը. ձգիր. կպցրու: Ասացէք միասին երկրորդ հնչիւնը, ապա առաջինը. ձգեցէք, այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք (ուշ): Ի՞նչ է նշանակում ուշ: Այժմ լսեցէք նորից՝ շունն: Հիմա բոլոր բառը ձգեցի, թէ էլի բան մնաց: —Բոլորը:—Ուրեմն քանի ձայն կայ շուն բառում: Ասանք, Արամ, առաջինը. դու, Կարապետ, երկրորդն ասանք, ձգիր, այժմ կպցրու. Մինաս, ասանք երրորդը, երկրորդը, առաջինը: Հայկ, ձգիր Մինասի ասած բոլոր հնչիւնները երկար. կրկնեցէք ամենքդ. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք, Գարեգին, — (ուշ): Ի՞նչ է նշանակում նուշ:

Զրուցատրուծեան հետեւանքը լինում է այն, որ աշակերտները որոշում են եւ վերլուծում հնչիւնները շոռն, ոռն, անռն բառերում:

բ. Հնչիւնների համեմատութիւնը:

Այժմ քննենք ամեն մի հնչիւնը առանձին:

—Քանի հնչիւն կայ շուն բառի մէջ: Ո՞րն է առաջինը, որն է երկրորդը, երրորդը.—Այդ հնչիւններից ո՞րն է աւելի պարզ ասում, իսկ ո՞րն է խուլ ասում:

—Լաւ. ուրեմն ու պարզ է ասում. նրան կարող ենք հեշտութիւնով ձգել—արտասանել, նա որոշ ձայն ունի. իսկ շ և ն խուլ ձայն են հանում: նրանց հեշտութիւնով ձգել, պարզ ու բարձր արտասանել չենք կարող. նրանք դժուար են ասում, կ'ասես թէ լսեղում են ատամներից արանքում:

Ուրեմն այդ հնչիւններից մէկին մենք կ'անուանենք լաւ ձայն ունեցող—ձայնաւոր, իսկ միւսներին կ'անուանենք վատ ձայն ունեցող—բաղաձայն:—Ո՞րին կ'անուանենք ձայնաւոր հնչիւն, Գարեգին. իսկ ո՞րնց ենք ասում բաղաձայն հնչիւններ, Հայկ:—Ասացէք ամենքդ ձայնաւոր հնչիւնը. այժմ առաջին բաղաձայն հնչիւնը.—այժմ վերջինը. (Ուսուցիչը պէտք է աշխատէ, որ շ և ն հնչիւնները արտասանելիս, ը ձայնը չկապեն նրանցից, այլ արտասանեն ատամների մէջ. ն հնչիւնը պէտք է արտասանել երկու ը-ի մէջ, միայն առանց ը-երի ձայնը զգալի կացուցանելու. միևնոյնը պէտք է իմանալ և միւս բաղաձայնների մասին այսուհետև):

գ. Ծանօթ հնչիւնը անծանօթ բառերի մէջ.

Այժմ լսեցէք, տղայք, թէ ինչ բառ կ'ասեմ ձեզ.—ձուկ: Ի՞նչ բառ ասացի, Կարապետ: Կրկնիր, Մկրտիչ...—մտածեցէք այժմ, թէ այս բառի մէջ շկան արդեօք ձեզ ծանօթ հնչիւններից. ո՞րն է, Յովհաննէս: Իսկ կուտ բառի մէջ ինչ ծանօթ հնչիւն կայ: Ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ էշ բառի մէջ. իսկ տուն, սան, նոր բառերում:

—Ո՞վ կարող է իրանից այնպիսի բառ ասել, որի մէջ լինի ու հնչիւնը: Ասանք, Հայկ. դու ասանք մի ուրիշը, Գարեգին: Մտածեցէք այնպիսի բառ, որի մէջ լինի շ հնչիւնը... Այժմ այնպիսի բառ գտէք, որի մէջ լինի ն հնչիւնը...

Լաւ, հիմա կրկնենք բոլորը. քանի հնչիւն գիտենք մենք. ինչպէս անուանեցինք ու հնչիւնը. ինչպէս ենք անուանում շ, ն. ինչի ենք այդպէս անուանում: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք շ եւ ու, իսկ եթէ կպցնենք: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք ն ու շ. իսկ երբ կպցնենք. ինչ է նշանակում նուշ: Քանի բառ կարող ենք կազմել շ, ու, ն հնչիւններից (երեք—ուշ, շուն, նուշ—ուշ ու նուշ):

դ. Գրելու վարժութիւն.

Աշակերտները գրում են այն վարժութիւնները և ապա, աստիճան առ աստիճան, նաև այն բառերը, որոնք առաջ են բերուած «գրչագիր» մասի մէջ իւրաքանչիւր բառի համար:

Միևնոյն բարոյախօսական առակից վերցրած երկրորդ և երրորդ բառը՝ «միս» և «ջուր» պէտք է վերլուծել նոյն ձևով, ինչպէս «չուռ», բայց աւելի համառօտ ու ամփոփ, որովհետև վերլուծութեան զարգացումը առաջին դասից արդէն յայտնի է մանուկներին:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒ Ա. Տ.

ԱՌԱՋԻՆ ԶԲՋԱԾ

I.

շուն — ու, շ, ն.

ու, ուշ, ուն, նու, նուշ, շուն.
ուշ ու նուշ. շուն ու նուշ.

միս — ի, ս, մ.

իմ, մի, մին, ուս, սուս, շիշ.
շուն ու միս. միս ու շուն.

ՋՈՒՐ—Ջ, Բ.

ուշ, ուս, ուր, իր, իմ, սուր, մուր, շիշ. ունիմ, ունիս, ունի. շուն ունիմ. միս ունիս. նուշ ունի:

II

ՋՈՒՆՐ—Ր.

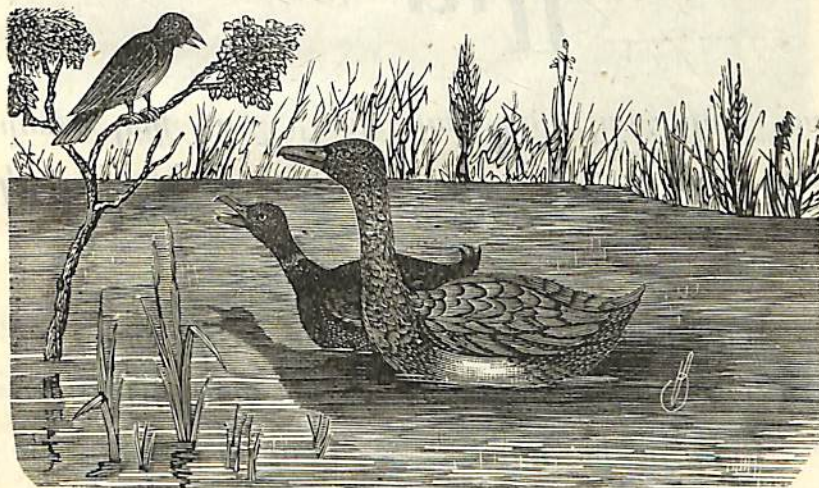
ըն, նր, բշ, շր, ըմ, մր, ըս, սր, ըջ, ջր, ըր, ըբ. շունը, միսը, ջուրը, նուշը, սուրը, մուրը, շիշը.

ԷՂ—Է.

էշ, էս, էն, էր, էջ, ուշ, ուս, ուր, սուս, նուշ, շուն, շէն, մէջ, սէր, սուր, իր, մին.

Ջուն. նուշ. Միս. Սուր. Ջուր. էշ. էմին.

III

ԱՍԱԳ—Ա, Գ.

աս, նա, շար, սար, գամ, գաս, մաս, սուր, մուր, մուգ, միս, գիր, գին, աջ, էջ, գինի, գարի, անուն, անուշ, աշուն, շուշան. Սարգիս, Ջուշան.

բաղ — բ, ր.

բան, բազ, գաջ, դաս, սա, սար, սագ, բու,
բուն, դու, դուր, գիր, կար, մուր, սուր, ջուր:

լիճ — լ, ճ.

սա, սար, սալ, լալ, լար, բալ, շալ, կալ, ճար,
ճաշ, ճանճ, սուրճ, մուրճ, ճրրագ, ճիճու, Լուսիկ.

Գու բազ ունիս:	Նա ունի սագ:
Գու ունիս բազ:	Նա սագ ունի:
Բազ ունիս դու:	Սագ ունի նա:

ա, ու, ի, է, ը, շ, ն, ս, մ, ր, ջ, գ, բ, դ, լ, ճ.

Ա, Ի, է, Ը, Չ, Ն, Ս, Մ, Բ, Ջ, Գ, Բ, Դ, Լ, Ճ.

հալ — հ, լ, չ, Ի.

հա, ահ, բահ, շահ, մահ, գահ, ջահ, հուր, նա, նալ,
դու, դա, դալ, բան, բալ, հալալ, ասալ, հասալ.

ճագ — ձ, շ.

ձի, ձու, ձիգ, ինձ, հունձ, գունդ, գանձ, սանձ,
ձագար, ճագար, ձաւար, Չուիկ, Բնձակ.

ցին—ց, Յ.

հա, հաւ, ցաւ, նաւ, հաց, հունց. ցին—ուրուր.
Գընացի, զընացիր, զընաց: Մընացի, մընացիր,
մընաց: Ասացի, ասացիր, ասաց:

V

մուկ—կ, Կ.

էս, կէս, կալ, գալ, կիր, զիր, կար, զար, արջ,
կարճ, մէկ, մէգ, զարի, կարիճ, կացին, Կարին.

կա-տուլ —տ, Տ.

կուտ, տուտ, սուտ, շուտ, ճուտ, մատ.
լիճ, ջիլ, ճիտ, տանձ, զանձ, սանձ, ցանկ.
կարագ, կարաս, կաւիճ, Տաճատ, Դատ.

մարտ, մարդ, տար, դար, տատ, դատ.
տաշտ, դաշտ, տուր, դուր, տաս, դաս.

Կուտ	Նա-ւակ	Բա-ւա-կան
Նուշ	Ճա-կատ	Բա-նա-կան
Չուն	Դա-նակ	Յա-ւա-գար
Տուն	Դա-րուն	Իս-կու-հի
Նաւ	Ա-նուշ	Ըն-տա-նի
Կաւ	Չու-շան	Սա-նա-սար
Կէս	Մի-նաս.	Ա-րա-րատ
Տիկ	Ջա-նիկ	Բա-գա-րատ
Ճաշ	Սա-հակ	Գան-ձա-նակ
Մատ	Հու-սիկ	Դա-տաս-տան
Սան	Սար-գիս	Համ-բար-ձում
Դաս	Բամ-բակ	Ա-նու-շա-ւան

կաղ-նի —ղ, Ղ.

աղ, աղուն, կաղ, կաղին, մաղ, մաղիկ, ուղի,
-ուղիղ, ջաղաց, ճակատ, ձանիկ, Ղուկաս.

ծառ —ծ, ու, Ծ, Ռ.

ծալ, ծամ, ծիտ, ծիծ, ծիր, ձագ, ծակ, ուր,
ուռ, սար, սառ, դար, դառ, կար, գառ, ծիրան,
ծիծառ, ծարառ, Ծատուր, Ռուբէն, Ռուս.

եղէզ —ե, Ե.

եա, եմ, եկ, երգ, եկաւ, երկիր, երկար, Եւա, Եսաւ.

էս, ես, էն, են, էգ, եկ, էջ, էջ-մի-ա-ծին.

մէջ, մէկ, մէզ, շէկ, կէս, գէտ, կէտ, սէր, տէր.
կեր, սեր, հեր, բեր, նեա, նեղ, մեղ, մեծ, ծեծ.

Գրում եմ, կարդում ես, կարում է:

Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է:

Իսահակը կարդում է դասը:

Անուշը կարում է հալաւ:

Նունուշը գնում է տուն:

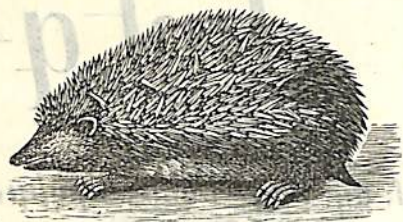
Մինասը գալիս է ուսումնարան:

Ղուկասը ջրում է արտը:

Ծատուրը սրբում է բագը:

Եսաւը ճաշ է ուտում:

Ջաւահիրը կար է անում:

ոզնի—ո, ո, դ, Ջ.

ոտ, որ, ող, որս, ոզի, ոսկի, ոտիկ, Ոսկան.
 դաւակ, ընկուզ, ընկեր, ընտիր, աւագ, ազատ.
 դազան, դատիկ, ազգական, դաւազան, Ջարեհ.

օճ—օ, ժ.

օղ, օր, օն, օշ, օդ, օտար, օգուտ, օրէն, օրինակ.

օր, որ, օդ, ոտ, օղ, ող, օձ, որձ, օրէն, որ-էն.
 հօր, հոր, մօր, մոր, հօտ, հոտ, մօտ, մոմ.
 աղօտ, աղոտ, արօտ, կարօտ, հողոտ, բորոտ.

Սագ—սագեր— սագ էր:

Հաւ—հաւեր—հաւ էր:

Բաղ, նաւ, ծառ, մաղ...

Չոր, հաց, ուղտ, տէր, բան...

Ջուր—ջրեր—ջուր էր:

Գիր—գրեր—գիր էր:

Չուն, տուն, սուր, թուր...

Սիրտ, միս, նուշ, բուրդ...

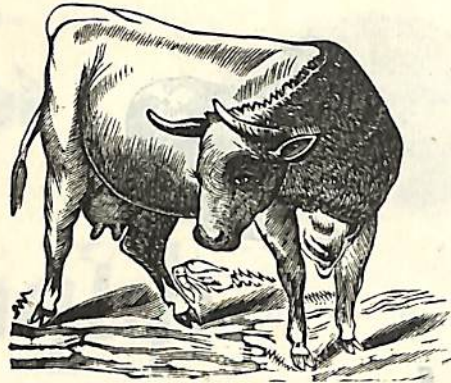

ոչխար—չ, Չ. խ, Խ.

խաղ, խաւ, խակ, խոզ, խոտ, խոց, սոխ, խունկ,
 խուրձ, խիտտ, խմոր, խաւար, խառատ, Խորէն.

չար, շոր, շանկ, մինչ, մանչ, չամիչ, չեչոտ, աչիկ,
 կանաչ, կաշաղակ, ճախարակ, Խաչիկ, Չատի.

կաղ, կախ, ցեղ, ցեխ, աղ, ախ, աղտ, ախտ,
 ձախ, ծախ, ճախ, ճաղ, մեխ, մեղ, սոխ, սող,
 խաղող, խաղացող, աղախին, Աղասի, Ղարաբաղ.

կոՎ —վ, վ.

վար, վառ, վատ, վարդ, վէգ, վէմ, վեց, վեր,
վուշ, վին, վէճ, վիճակ, Վահան, Վարդան.

կաթ —թ, Թ.

թաթ, թութ, թան, թուխ, թուշ, թող,
թի, թոկ, կոթ, թիւ, թել, թուղ, Թոմաս.

պանիր —պ, Պ.

պար, պաս, պաղ, պապ, կապ, բան, պան,
բաղ, պատ, բանիր, պանիր, բարի, Պօղոս.

վազ, վաղ, վախ, վեց, վէճ, վարձ, վերջ, Վան.*)
կաւ, հաւ, նաւ, ցաւ, թեւ, հաւատ, նաւակ, կաւիճ.

կով, հով, սով, բով, բարով, սրով, տարով.
թիւ, անիւ, աղնիւ, կուիւ, արծիւ, պատիւ.

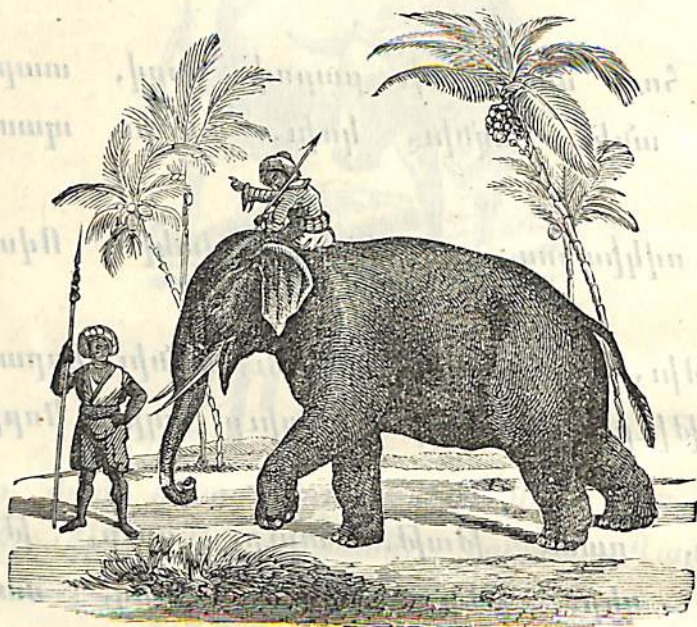
ով, ովկիանոս, ովսաննա, Ովակիմ, Ովսիա.

իւ, թիւ, անիւ, արեւ, անձրեւ, աղնիւ, կորաւ.*)
իւր, թիւր, ալիւր, արիւն, աղբիւր, աղիւս, Կորիւն.

տատ, դատ, թաթ. տուր, դուր, թուր.
տէր, դեր, թեր. մարտ, մարդ, մարթ.
տաս, դաս, թաս. մուտ, մութ. որդ, որթ.

Կովը կաթն է տալիս: Կաթը մէրում,
մածուն են շինում: Մածունը հարում,
կարագ են հանում: Կարագը հալում, իւղ
են շինում: Կաթը շատ օգտակար է:

**) ւ և վ տառերը. Խօ հնչիւնը.

փիղ — փ, Փ, Ֆ, Փ.

փուփ, փակ, փոս, փոր, փող, ծափ, թեփ.
 փափուկ, կանեփ, փետուր, փողոց, Փրկիչ.

փիղ — Ֆիլ. նաւթ — նաֆթ. փէս — ֆէս. փլաւ —
 Ֆիլաւ. փուրզօն — ֆուրզօն. մափրաշ — մաֆրաշ.

քոթոթ — ք, Ք.

քար, քիթ, քող, քուրք, հանք, փառք, քուրդ.

կող, գող, քող. կար, զար, քար. կարի, զարի,
 քարի. կանոն, քանոն. Քրիստոս, Քերովբէ.

մարի ոչխար. մատակ ձի. մարի հաւ. մէրուն խող.

ժանիք — ժ, Ժ.

ժամ, ժիր, կուժ, ժանգ, ուժ, բուժ, բաժակ,
 բաժին, արժան, սլափիժ, բժիշկ, ժպիտ, ժողով.

Փիղը ժանիքով պաշտպանում է իւր անձը:
 Բժիշկը բաժակով դեղ տուեց հիւանդին:
 Ժամագործը ֆուրգօնով տեղափոխեց ապրանքը:
 Ֆէսաւոր մարդը փողոցներում նաւթ է ծախում:

Հեղինէն փող տուեց աղքատին.
 Հեղինէն աղքատին փող տուեց:
 Փողն աղքատին տուեց Հեղինէն:
 Մանուկը պատիւ է տալիս ծերերին.
 Պապը սիրում է իւր թոռներին:

յոպոպ —յ, Յ.*

հարկ, յարկ, յարգ. հարթ, յարդ. համր, յամր.
հետ, յետ. համար, յամառ. հատիկ, յատակ.
հատու, յատուկ. յունապ, յիսուն, Յիսուս.

- ա) այ, էյ, վայ, հայ, բայ, օյ, նոյ, թէյ, հէյ.
- բ) զաթայ, ծառայ, փեսայ, տեսայ, յետոյ, երեկոյ.
- գ) մայր, հայր, այծ, կայծ, գայլ, այր, այրի, այգի.
- դ) քոյր, ծոյլ, թոյլ, յոյս, բոյս, լոյս, Պարոյր, Վրոյր.

Յիսուսն օրհնեց բարի մանուկներին:
 Մարդիկ շեն յարգում յամառ տղաներին:
 Հայրս հրաւիրեց ծերունի քահանային:
 Կայծը հրդեհեց խոտի դէզը:
 Գայլը պատառոտեց այծի ուլերը:
 Այս երեկոյ այգում թէյ կըխմենք:
 Մայրս մեզ համար գաթայ է թխում:
 Այրի կինը այծի կաթն էր ծախում:
 Քոյր ու եղբայր աշխոյժով խաղում էին:
 Ծոյլ տղան իր յոյսը զնում է ուրիշների վրայ:

*) յ տառը բառի սկզբում որպէս հ:
 ա—միավանկների վերջում որպէս կէս ի:
 ք—բազմավանկների վերջում մնում է համր:
 գ—բառերի մէջը բաղաձայնից առաջ (աի):
 դ—ո-ի հետ բաղաձայնից առաջ (ոյ):

ո, ւ—ու. եւ—և. ե, ա—եա.

ուշ, ուղտ, ուղիղ, ուղեղ, ուրախ, ուրազ.
 ձու, լու, բու, աղու, լեզու, առու, մեղու.
 ձուի, լուի, բուի, լեզուի, առուի, մեղուի.
 աղուէս, պատուէր, նուէր, Աստուած:

եւ—և. սեւ—սև. թև—թել. արև, անձրև, տերև.
 հոգեակ, որդեակ, սենեակ, Արուսեակ, Երանեակ:

Առաւօտեան ես վարժարան եմ զնում:
 Ժամը ութին մեր դասերն սկսում են:
 Երեկոյեան պատրաստում եմ միւս օրուայ դասերը:
 Քոյրս էլ ուսումնարան է զնում կարդալու:
 Ծոյլերի նման մենք մեր յոյսը ուրիշների վրայ
 չենք զնում:—Հայրս միշտ խրատում է մեզ, որ
 մեր ժամանակն իզուր չվատենք:

Խելօք երեխան այսպէս պիտ' լինի՝
 Կանուխ պիտ' զարթէ, շուտ քուն պիտ' մտնի,
 Պիտի չմաշէ սիրտը հօր ու մօր,
 Դպրոց պիտ' երթայ, կարգայ ամեն օր:

19999-55
(1002)
(8999)

Ամբողջ այբուրենը

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ,
 խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, ո,
 չ, պ, ջ, ու, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,
 և, օ, ֆ:

ա, ք, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ,
 ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ու, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,
 և, օ, ֆ:

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ,
 ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ու, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,
 և, օ, ֆ:

Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ,
 Չ, Ձ, Ղ, Ճ, Մ, Յ, Ն, Շ, Ո, Զ, Պ, Ջ, Ռ, Ս, Վ,
 Տ, Բ, Յ, Ի, Փ, Ք, Օ, Ֆ:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԶԲՁԱՆ

1. ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ԵՒ ԽԱՂԱԼԻՔ

Դասական առարկաներ՝ գիրք, գրիչ, քանոն, մատիտ, տետրակ, քարետախտակ, քարեգրիչ, թանաքաման, կալիճ . . .

Խաղալիք՝ գնդակ, տիկին, հոլ, վեգ, շիլիկ, շիլկափայտ, պտուտակ:

ՆԱԽ ԲԵՐԱՆԱՑԻ, ԱՊԸ ԳՐԱԻՈՐ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Քարեգրիչը դասական առարկայ է: Գնդակը խաղալիք է: Մատիտը, տետրակը, տիկինը, քանոնը, թանաքամանը, հոլը, շիլիկը, գրչահատը, գրատախտակը, քարետախտակը:

Գիրք՝ մէջը քաղցր միրգ:—Ինչ որ գրուեցաւ գրիչով, չի հանուիլ բահով, բրիչով:—Մատիտը մատիդ, կօշիկը ոտիդ, ճամպայ որ երթաս, միշտ լինին մօտիդ:—Հոլը կուզէ խարազան, որ պտոյտ գայ անխափան:—Վեգի կար-

միրն է սիրուն, վաստակ է դարկողներուն:—2ուան ցատկելն օգտակար շարժմունք է մանկանց համար:

Առաժնեք.—Ով կը կաղայ, նա մարդ ա:—Ով կը խաղայ, նա կը կաղայ:—Ով կ'աշխատի, նա կ'ուտի:

Հանելուկներ.—1. Գլուխս կտրեցին, սրտիկս հանեցին, գինի խմեցրին, լեզուս քացուեցաւ, խօսիլ սկսաւ:—2. Բանի որ ծեծը կ'ուտէր, ուրախութեամբ կը պտտէր, երբոր ծեծը վերջացաւ, ընկաւ գետին ու մնաւ:

2. Գ Ա Ս Ա Տ Ո Ւ Ն

Գասատան մէջ նստած են աշակերտները: Աշակերտների առաջ նստած կամ կանգնած է վարժապետը: Վարժապետը սովորեցնում է: Աշակերտները սովորում են: Երբոր վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտները ոտի են կանգնում և աղօթում են, յետոյ նրանք նստում՝ դասով են պարապում: Աշակերտները դասատանը կարդում են, գրում են, հաշում են թուերով, երբեմն էլ նկարում են: Աշակերտների դիմացը դրած է մի մեծ գրատախտակ: Գրատախտակի մօտ դրած է կաւիճ և սպունգ: Գրասեղանների վրայ դրած են դասական տառերկաններ՝ գիրք, տետրակ, քարետախտակ... Քարետախտակի վրայ գրում են գարեզրշով:

3. Հ Ր Ա Ի Է Ր

Եկէք, բարեկամք, եկէք.
Արագ-արագ վազեցէք:
Գասի սեղանն պատրաստուած,
Գասագրքերն են բերուած.
Ժամանակ է, վազեցէք,
Եկէք, բարեկամք, եկէք:

4. ՋՈԿ-ՋՈԿ ԵՒ ՄԻԱՄԻՆ

Վարդանիկն ու Սաթինիկը իրար հետ խաղում էին: Վարդանիկն իր հոլն էր պտրտացնում: Սաթինիկը տիկինով էր խաղում: Վարդանիկը բարկացաւ Սաթինիկի վրայ. «Իմ հոլին մի մօտենար, ինձ հետ խաղ մի անիր», ասաց:—Գու էլ իմ տիկինին մի ձեռք տար, պատասխանեց Սաթինիկը նեղացած:

Մանուկները յօնքերը կախեցին. նրանք հեռացան իրարից և սկսեցին ջոկ-ջոկ խաղ անել: Բայց մենակ սկսած խաղը երկար չըքաշեց, և միւր մանուկները շուտով վէր գցեցին իրանց խաղալիքները:

Մանուկները ինչի՞ չճարունակեցին իրանց խաղը:

5. ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՔ

Ուտելիք՝ հաց, գաթայ, բաղարջ, արգանակ, փլաւ, խորոված, տապակած, մածուն, կարագ, իւղ, սեր, կարկանդակ . . .

Խմելիք՝ ջուր, թէյ, սուրճ, գինի, գարեջուր, կաթ . . .

Հացն ուտելիք է: Ջուրը խմելիք է: Գրեհը. գնդակը. գաթան. կաթը. մատիտը. մածունը. սուրճը. սերը. քարեգրեհը. հոլը. գրչահատը. փլաւը. գինին. խորովածը. գարեջուրը. արգանակը. պաքսիմատը. պտուտակը:

Առածներ:—Հացն ուտելով, բանն անելով:—Աղ ու հաց, սիրտը բաց:—Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:—Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր:

Հանելուկներ.—1. Ծերմակ տակաոսիկ, մէջն երկու կերպ ըմպելիք:—Օրան օրան շուռ է գալիս, ոտներ չունի, ման է գալիս, բերան չունի, կուլ է տալիս:

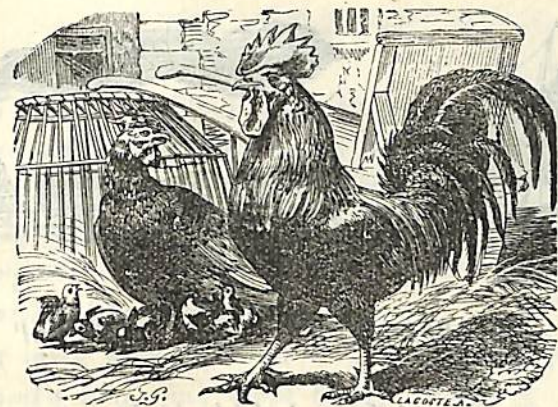
6. Հ Ա Յ Ե Ի Զ Ո Ւ Ր

I

Մարդուս գլխաւոր ուտելիքը հացն է: Հացը պատրաստում են ալիւրից: Առաջ ալիւրը մաղում են, յետոյ տաք ջրով շաղախում, խմոր են շինում. խմորը շաղախելիս՝ հետը թրթ-խմոր են խառնում: Թրթ-խմորին ասում են խաչ: Զաղախած խմորը լաւ հունցում են և ծածկում: Հունցած խմորը քիչ-քիչ քացախում է տաշտի մէջ—գալիս է: Տանտիկինը վերցնում է եկած խմորը, գնդում է և այդ գնդերից հաց է թխում թոնդրի կամ հնոցի մէջ: Հնոցին փուռն են ասում:

II

Ջուրը մարդիկ չեն պատրաստում: Նա այնքան հարկաւոր է, որ Աստուած ինքը առատութեամբ բաշխում է հարուստին էլ, աղքատին էլ: Մարդիկ խմելու ջուրը վեր են առնում աղբիւրներից ու գետերից: Ուր որ աղբիւր կամ գետ չկայ, մարդիկ գետինը խոր քանդում են, ջրհոր են շինում և այդ ջրհորի ջուրն են խմում: Առանց ջրի մարդ չի կարող ապրել. կենդանիներն էլ կը կոտորուեն, եթէ ջուր չը լինի:

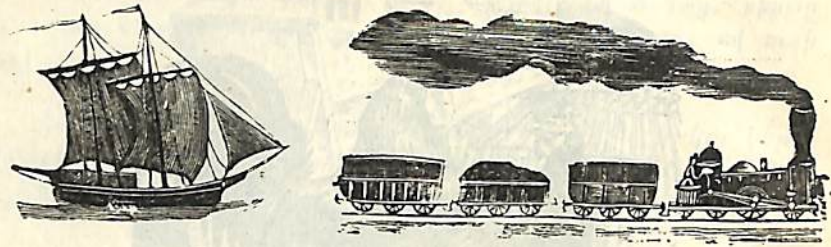

7. Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ

Քու ինձ ասա, աքաղաղ,
Ոսկէ կատարիդ մատաղ,
Կարմիր միրուքիդ մատաղ,
Ինչի՞ ես շուտ արթնանում,
Բարձր բարձր երգ ասում,
Քաղցր քունս խանգարում:

8. Ա Ղ Օ Թ Ք

Հայր մեր, որ երկնքումն ես, սուրբ լինի Քո անունը. գայ Քո թագաւորութիւնը. լինի Քո կամքը երկրի վրայ, ինչպէս երկնքումն է. մեր ամենօրեայ հացը այսօր էլ տուր մեզ. ների՛ր մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ներում ենք մեր պարտապաններինը. մեզ փորձանքի մի տանիր, այլ ազատիր մեզ չարից, որովհետեւ Քոնն է թագաւորութիւնը, զօրութիւնը և փառքը այժմ և յաւիտեան:

9. ՉԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԱԻԵՐ, ԿԱՌՔԵՐ

Չ ի ն ու թ ի լ ն ն ե թ՝ եկեղեցի, ուսումնարան, տուն, պալատ, խրճիթ, գոմ, ախոռ, կալ, մարագ, ջրաղաց . . .

Ն ա լ ե թ՝ մակոյկ, նաւակ, շոգենաւ, առագաստանաւ . . .

Կ ա ո ջ ե թ՝ սայլ, սայլակ, սահնակ, կառք, շոգեկառք, հանրակառք:

Տունը շինութիւն է: Մակոյկը նաւ է: Տետրակը դասական առարկայ է: Փլաւը. սահնակը. գրչահատը. եկեղեցին. շոգենաւը. ամբարը. թէյը. խորովածը. գոմը. ջրաղացը. սայլը. գրատախտակը. քարտախտակը. պալատը. սուրճը. խրճիթը . . .

Առածներ:—Մինչև սայլը շուռ չի անցնիլ, ճանպէն չի դրստուիլ: —Իմացողին մին, շիմացողին հազար:

Հանելուկներ:—1. Անջուր ջաղաց, անկրակ բաղարջ:—Չորս եղբայր են, միմանց յետեւից վազում են, բայց իրար չեն հասնում:

10. ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ

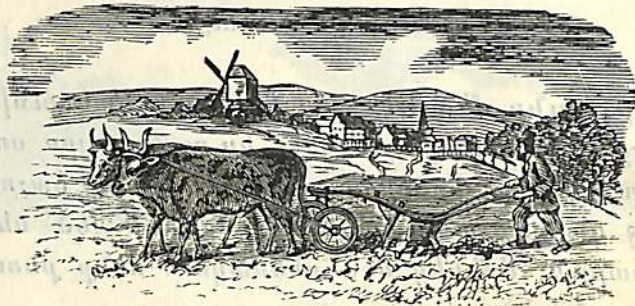
Մեր տունը մեծ չէ. նա երեք սենեակ ունի և մի խոհանոց: Սենեակներից մէկում ես ու եղբայրս սովորում ենք մեր դասերը: Երկրորդ սենեակում մենք ճաշում ենք. նրա մէջ դարսած են շատ աթոռներ, մի մեծ սեղան և մի պահարան: Ամենից մեծ սենեակում մենք քնում ենք. դա կոչում է ննջարան:

Մեր տան բակը շատ մեծ է: Բակի աջ կողմը փոքրիկ պարտէզ կայ, իսկ ձախ կողմը շինած է գոմը: Բակում է լինում մեր տան հաւատարիմ պահապանը—չունը:

11. ՆԱՊԵՍՏԱԿ

Մի վագիր այգչափ արագ,
Իմ սիրունիկ նապաստակ.
Չատ պտտիկ ես տակաւին,
Թաթիկներդ կը յոգնին:
Քեզ կը բերեմ կաթն ու հաց,
Չարբեջրով համեմած,
Ուտես, խմես, զօրանաս,
Բանից կարօտ չը մնաս:
Ծանր-ծանր կը քայլես,
Սիրտս վեր վեր կը հանես,
Կարձակեմ քեզ, երբ ուզես,
Կերթաս, ազատ կ'արածես:

12. ԳՈՐԾԻՔ ԵՒ ՍԱՐՔ

Գ ո Ր Ծ ի Ք՝ դանակ, գլալ, պատառաքաղ,
ասեղ, քորոց, մկրատ, կացին, մուրճ, սղոց,
արօր, գուլթան, ցաքան, գերանդի, մանգաղ,
թի, բահ, թուր, ուրազ . . .

Ս ա Ր Ք՝ սանձ, թամբ, փորքաշ, ասպանդակ,
կապ*, կրծկալ**, թիկնափոկ:

Դանակը գործիք է: Սանձը սարք է: Սայլը կտոր է:
Արօրը. կաթը. թամբը. մանգաղը. սպասը. փորքաշը.
բահը. ուրազը. կրծկալը. մկրատը. եկեղեցին. պատառա-
քաղը. գերանը. սղոցը. հոլը . . .

Առածներ:—Բզի գլխին բռունցքով տալ շի լինիլ:—Ուրազն իր
կոթը շի տաշիլ:

Հանելուկներ:—1. Տապանը փայտ է, մեռելն երկաթ է.
երբոր ձայն կրտայ, աշխարհ կըթնդայ:— Փտած փայտը փո-
րեցին, առիւծը մէջը թաղեցին:

*) Նոխտայ, **) Ձիու լուծը, վզնոցը:

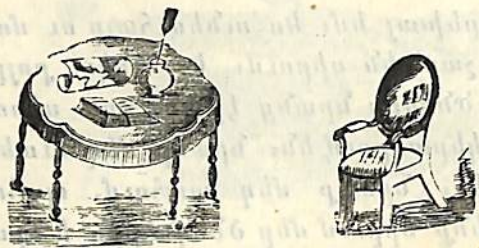
13. Մ Ե Ր Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք Ը

Ես մի փորրիկ երեխայ եմ: Ես ունեմ հայր ու մայր:
Հայրս ու մայրս ինձ շատ են սիրում: Ես երկու քոյր և
մի եղբայր էլ ունեմ: Ծնողքս նրանց էլ են շատ սիրում:
Հայրս ու մայրս մեզ կերակրում են: Նրանք մեզ ուտելիք
ու հագնելիք են տալիս: Նրանք մեզ պահում, պահպա-
նում են: Մենք շատ ենք սիրում մեր ծնողներին և նրանց
համար աղօթք ենք անում: X

14. ԱՌԱԻՑՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

«Փանք Ստեղծողիս, որ քուն անուշիկ
Տուա իմ աչքիս, արթնացրեց հիմիկ.
Ծագեց իմ վրայ սիրունիկ արև,
Մայրիկս տուա ինձ քաղցրիկ բարև.
Հայրս համբուրեց, առաւ ինձ գիրկը,
Ինչպէս հովիւը—փորրիկ գառնիկը»:
«Աստուած իմ և Տէր, մինչև այս կէտիս
Դու ես պատրաստել իմ ամեն բարիս.
Տուր որ անմեղիկ մ'նամ մշտական,
Հատին սիրելի, Քեզ հաճոյական»:

15. ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԱՄԱՆԵՐ

Կարասիք՝ սեղան, աթոռ, բազկաթոռ, գահաւորակ, բազմոց, մահճակալ, օրօրոց, սահարան, նստարան:

Ամաններ՝ գաւաթ, ափսէ, բաժակ, կուժ, հեշտանո, կաթսայ, շիշ, սրուակ, թաւայ:

Սեղանը կարասիք է: Գաւաթն աման է: Ափսէն. բազկաթոռը. գահաւորակը. բաժակը. արօրը. կաթսան. տունը. սայլը. օրօրոցը. շիշը. արգանակը. գնդակը. նըստարանը. գինին. տետրակը. գրչահատը. դանակը. շոգենաւը. շոգեկառքը . .

Առաձներ:—Մյ կուժ, քեզ ասեմ, այ կուլայ, դու իմացիլ:—Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր:—Կուժը ջրի ճանապարհին կը կոտրի:—Աւելորդ գահ կարասի՝ պատճառ է շատ վնասի:

Հանելուկներ:—1. Չորս եղբայր մէկ գտակի տակ, կարծում եմ որ չ'գտար:—2. Վերելից երդիկ, ներքելից դոնակ, մէջտեղումը ջուր ու կրակ:

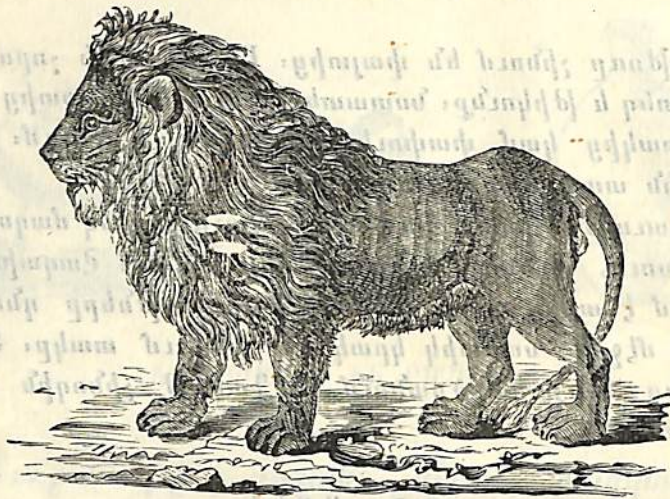
Աթոռը շինում են փայտից: Աթոռն ունի չորս ոտք, նստատեղ և թիկունք: Նստատեղը հիւսած է ծղօտից, բայց տախտակից կամ փափուկ կտորից էլ է լինում: Աթոռ շինողին ատաղձագործ են ասում:

Գաւաթը շինում են կաւից: Կաւը բարակ մաղում են, շաղախում, հունցում և ուզած ձևը տալիս: Շաղախը ցամաքում է արեւի տակ: Ցամաքած գաւաթները դնում են հնոցի մէջ և սաստիկ կրակ են վառում տակը: Ցաքութիւնից կաւը կարծրանում է: Գաւաթ շինողին բրուտ են ասում:

17. ԱՐԵՒ

«Արեւ-արեւ, դուրս արի,
Քեզ բերիլ ենք աչքալոյս.
Քո քուրիկը՝ լուսինկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման:
Ամպը եկաւ, մութ արաւ,
Արին աչքերէս կորաւ:
Բաց երեսըդ, արեգակ,
Մէկ բուռ չամիչ քեզ կըտանք»:
—Օ՛խ, արեւին խարեցիկը,
Ամպի տակից հանեցիկը:

18. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ

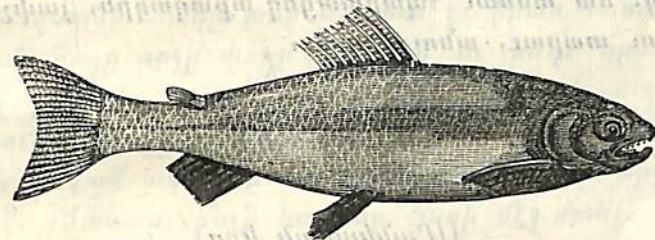
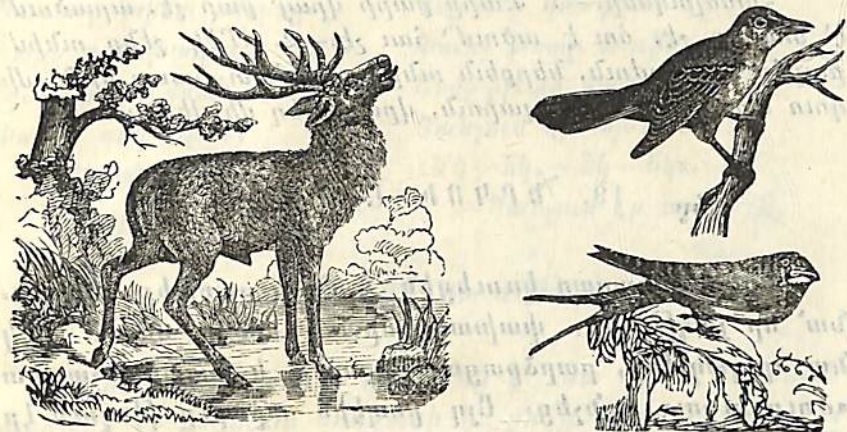
Չորքօտանի կենդանիներ՝ ձի, կով, ոչխար, գայլ, արջ, կատու, շուն, փիղ, առիւծ...

Թռչուններ՝ ծիծեռնակ, սոխակ, հաւ, բազ, սագ, հնդուհաւ, արծիւ, ցին, բու . . .

Ձկներ՝ կարմրախայտ, իշխան, կողակ, գեղարքունի, տառեխ, օրագուլ, կապուտ . . .

Սողուններ՝ օձ, մողես, գորտ, կրիայ . . .

Միջատներ՝ մեղու, ճանճ, մոծակ, մըրջիւն, մորեխ, բզէզ, կարիճ, թիթեռ . . .

Չին ընտանի կենդանի է, իսկ օձը: Մողեսը սողուն է, իսկ մեղուն: Նապաստակը. մեծողունը. մորեխը. ոզնին. գեղարքունին. կովը. էջը. թիթեռնիկը. օրագուլը. արտուտը. մըրջիւնը. կրիան: Ինչ ըստեր են գրատախտակը եւ գրասեղանը. հողը եւ սուրճը. պանիրը եւ մահճակալը:

Առածներ:—Չան հետ ընկերացիք, փայտը ձեռիցդ մի գցիր:—Գայլի անունն է կոտորած, աղուէսը աշխարհ քանդեց:—Աղուէսի գունը խաղողին չհասաւ, ասեց՝ խակ է:

Հանելուկներ:—1. Քարը քարի վրայ՝ քար չէ, արածում է՝ տաւար չէ, ձու է ածում՝ հաւ չէ:—2. Մէկ շէնք ունիմ՝ քարձր ու շարժուն, ներքեւն ունի չորս հատ հաստ սիւն, մի դուռ փոքրիկ, նեղ, գալարուն, վրան շքեղ մի վերնատուն:

19. ԵՐԿՈՒ ԱՔԱՂԱՂ

Երկու աքաղաղ կուռեցին և մինը յաղթեց միւսին. նա՝ որ յաղթուեց, փախաւ, սրահի տակը մտաւ. իսկ նա որ յաղթեց, բարձրացաւ կտուրը և հպարտ-հպարտ «ծուղրուղու» կանչեց: Այդ ըոպէին արծիւը թռչում էր վերեւից. նա տեսաւ հպարտացող աքաղաղին, յափշտակեց նրան ու տարաւ, անուշ արաւ:

20. ՊԱՌԱՒՆ ՈՒ ԱՅԾԸ

(Իրանկական սրգ)

Պար-չրկար երբեմն

Աղքատ մի պառիկ.

Ունէր մեր պառաւը

Կաթնատու այծիկ,

Չալիկ-մալիկ

Կաթնատու այծիկ:

Պառաւը ձմեռը

Այծիկը պահեց.

Իր բերնի պատառը

Նըրա հետ կիսեց,

Սիրով, յօժար

Նըրա հետ կիսեց:

Երբ ձիւնը հալուեցաւ,

Բուսաւ կանաչ խոտ,

Պառան իր այծիկը

Դուրս տարաւ արօտ,

Ուրախ-զուարթ

Դուրս տարաւ արօտ:

Յանկարծ վրէշեց քամին,

Մըթնեց երկինքը,

Թանձրը մառախուղը

Պատեց գետինքը,

Վայ-վայ, վայ-վայ,

Պատեց գետինքը:

Պառաւը խիստ տխրեց:

Գայլն ուրախացաւ.

Այծի անուշ մտով

Փորին դեղ արաւ,

Կերաւ, լափեց,

Փորին դեղ արաւ:

Պառաւը կանգնած էր

Փունջ խոտը ձեռին,

Անխիթար ձայնով

Կանչում էր այծին.

«Յ՛կ—եկ,—եկ—եկ»,

— Կանչում էր այծին: X

21. ԱՂՈՒԷՄՆ ՈՒ ՃԱԳԱՐԸ

Աղուէսը վայրենի կենդանի է. նա միս է ուտում. ձագարն էլ վայրենի կենդանի է, բայց խոտ է ուտում. ձագարը գետնի տակը խոր ծակում է, իրան համար որջ է շինում. բայց որջը փոքր է լինում ու նեղ, որովհետև ինքն էլ փոքր է:

Աղուէսը ճագարին թշնամի է:

Մի անգամ աղուէսը մօտենում է ճագարի որջին և ասում է. «ձագար, ինչի՞ ես խոր փոսի մէջ մտել. դուրս արի այդ մութը ծակից, արածիր պայծառ արևի տակ»:

— Ընորհակալ եմ, պատասխանում է ճագարը. երբոր այդտեղից կը հեռանաս, խրատդ կը լսեմ ու դուրս կը գամ. Բայց քանի որ այդտեղ ես, հանգիստ կը նստեմ բնիս մէջ. քէզպէսների բարեկամութիւնից ես միշտ փախչում եմ:

22. Բ Ո Յ Ս Ե Ր

Ծ ա ու ե ը՝ հացի, կաղնի, լորենի, խնձորի- խնձորենի, տանձի-տանձենի, ընկուզենի, թզե- նի, թթենի . . .

Թ փ ե ը՝ մորենի, վարդենի, մոշի, մասրի...

Բանջարեղէն՝ սիսեռ, լոբի, սոխ, բողկ...
 Հացաբոյսեր՝ ցորեն, գարի, վարսակ,
 կորեկ, հաճար, բրինձ . . .

Խոտեր՝ անանուխ, ռեհան, եղինջ, թրթր-
 թրնջուկ, աւելուկ . . .

Ծաղիկներ՝ մանուշակ, շուշան, յասմիկ,
 նարգէս, շահոքրամ, քրքում . . .

Սոււնկեր՝ կարմրասոկոն, ոչխարասոկոն,
 գայլասոկոն, անտառասոկոն . . .

Խնձորենին ծառ է, իսկ վարդենին թուփ է: Անանուխը խոտ է, իսկ սիսեռը, ցորենը, կարտոֆիլը, կաղնին, մորենին, լոբին, գարին, ընկուզենին, ծակնդեղը, սամիթը, բրինձը, կաղամբը, կեռասը, կորեկը, վարունգը:

Առածներ:—Ծառն արմատից կը չորանայ:—Պտղատու ծառը գլուխը կախ կը պահի:—Մի ծաղկով գարունք չի լինիլ:—Քարի ծառը բարի պտուղ կը բերի, չար ծառը չար պտուղ կը տայ:—Ամեն ծառ իր պտղից կը ճանաչուի:

Հանելուկներ:—1. Է նա կանաչ կոճակ կոլոր, մաքուր հիւթով լցուած տկճոր, կարմիր մեղուք ներսը բոլոր, եղբայր, դու կէր իբր մեղրի ծոր:—2. Բռնեմ՝ փոփս, շաղ տամ թաթովս, մեռնի տարով, ապրի բարով:—3. Ոսկէ կճուճիկ, միջուկն անուշիկ:

23. ՄԱՆՈՒՉԱԿ

Կապոյտ պիտով, կանաչ ոտով
 Ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով.
 Թէև տունկս փոքրիկ է, ցած,
 Արօտներում միշտ թագկացած,
 Քայց իմ փունջըս ամենի տան՝
 Թէ աղքատի, թէ մեծատան,
 Իբրև գարնան առաջին զարդ,
 Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ:
 Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ.
 Իմ անունըս է մանուշակ:

24. ՅՈՐԵՆ ԵՒ ԳԱՐԻ

Գիւղացին երկու օրավար հող ունէր: Մի օրավարում նա ցորեն ցանեց, միւսում գարի: Արտերն աճեցին, բարձ-

րացան, հասկեր պցեցին: Մի օր գարին սկսեց խօսել. «Ցորեն եղբայր, ասաց նա, վատ տեղ է ցանել մեզ մեր տէրը. այս գիւղը շատ աղքատիկ է՝ ոչ ոսկի ունի, ոչ արծաթ. ո՞վ պէտք է մեր յարգը ճանաչէ, մեզ գին տայ: Արի, ցորեն եղբայր, թողենք հեռանանք այս գիւղից. արի՛ գնանք այնտեղ, ուր ոսկի շատ կայ»:

Ցորենը լսեց դրացու խօսքերը և ասաց. «Չատ աստուծո՞ւմ եմ, գարի եղբայր, որ միայն քիստդ ես երկա-րացրել, իսկ լսելքդ կարճ է մնացել. ինչի՞ մենք ման գանք ոսկու յետևից. մեր արժէքն այնքան մեծ է, որ ոսկին ինքն իրան մեր դուռը կը գայ»:

25. Ա Ն Ձ Ր Ե Ի

Ա՛նձրի-անձրի, ցած արի,
Բըսցո՛ւր ցորեն ու գարի,
Բըսցո՛ւր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Ալ է փոշի, մաքրէ՛ օդ:
Անձրի-անձրի, ցած արի,
Գալըդ ամենիս բարի:

26. Հ Ա Ն Ք Ե Ր

Թ ա ն կ ա գ ի ն մ ե տ ա լ ն ե ը՝ ոսկի, պլա-տին, արծաթ:

Հ ա ս ա ը ա կ մ ե տ ա լ ն ե ը՝ երկաթ, պղինձ, արճիճ, կլեկ . . .

Թ ա ն կ ա գ ի ն ք ա ը ե ը՝ աղամանդ, զլում-րուխտ, յակինթ . . .

Հ ա ս ա ը ա կ ք ա ը ե ը՝ աղաքար, որձաքար, չէչաքար, աւաղաքար, կայծաքար, կրաքար . . .

Հ ո ղ ե ը՝ սևահող, աւազահող, կաւ, կիր . . .

Ի՛նչ է անում՝ վարժապետը. աշակերտը. քահանայն. հողագործը. վաճառականը. հովիւը. որսորդը. ծկնորսը. քրոնտը. քարտա՛շը. կոշկականը. ձիւն. կո՛վը. մեղո՛ւն. շո՛ւնը. Ի՛նչ ըսնէ ոսկին. երկաթը. որձաքա՛րը. աղամա՛ն-դը. կա՛ւը. պլատինը. արճի՛ծը. զմրո՛ւխտը. կիրը. ար-ծա՛թը. պղինձը. գա՛ջը . . .

Առածներ:—Ապրիլ կայ՝ երկաթ է, ապրիլ կայ՝ արծաթ է:— Ոսկին փոքր է, բայց գինը մեծ է:

Հանելուկներ:—1. Երկու եղբայր խիստ որոնուած, երկուսն էլ մէկ մօրից ծնուած. մեծի փոքր է պատիւն ու գին, փոքրը յարգի ու թանկագին:—2. Կլորակ, դեղին, աշխարհի սիրելին:

27. Ո Ս Կ Ի Ն Ե Ի Ե Ր Կ Ա Թ Ը

Ռ ո ս կ ի ն և երկաթը վիճում էին միմեանց հետ:

«Ես ամենից լաւ մետալն եմ, ասում էր ոսկին. ամեն-քը գովում են ինձ, պատիւ են տալիս, ամենքը սիրում են ինձ. մարդկանց համար ես փող էլ եմ, զարդարանք էլ. ինձանից ինչ ասես շինում են՝ սիրուն շղթաներ, թանկագին մանեակներ, մատանիք, քորոցներ... Է՛հ, էլ ինչ երկարացնեմ, առանց ինձ մարդու կեանքը կեանք չէ, այլ տանջանք է: Եթէ ուզենամ, ամբողջ աշխարհը մենակ կը գնեմ»:

Երկաթն ասաց. «Չատ ես պարծենում, ոսկի՛ աղայ, և իրաւունք էլ ունիս. մարդիկ քեզ շատ են երես տալիս»:

Բայց մենակ դու չես աշխարհի տէրը. երբ մարդս ուզում է ապահով ապրել, նրան երկաթ է հարկաւոր. տուն շինելու համար ոսկէ կացնով չեն կտրում փայտը. հաց ունենալու համար ոսկէ արօրով չեն վարում հողը. գազաններից պաշտպանուելու համար ոսկէ հրացան չեն բանեցնում: Եթէ դու, աղա ջան, կարող ես աշխարհ զնել, ես էլ, լաւ գիտենաս, կարող եմ բոլորը ձեռքիցդ խլել»:

28. Մ Ա Ր Դ

Մ ա Ր մ ն ի ա ն դ ամ ն ե ը ը՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ձեռներ, ոտներ:

Գ լ խ ի մ ա ս ե ը ը՝ գագաթ, ծոծրակ, քունք, ճակատ, դէմք:

Դ է մ ք ի մ ա ս ե ը ը՝ յօնքեր, աչքեր, քիթ, թշեր, բերան, կզակ:

Գլուխը մարմնի մասն է. դէմքը. աչքը. ծոծրակը. սերանը. գագաթը. ձեռները. կզակը. ոտները. ճակատը. յօնքերը. քունքը. թշերը. պարանոցը. քիթը. աչքերը:

Առածներ:—Աստուած ձեռք է տուել՝ բան շինելու համար:—Հացն ուտելով, բանն անելով.—Բանի անունը տալիս՝ գլխի ցաւը բերում է:—Ծոյլ մարդու ձեռները միշտ փլաւ են ուտում:—Մի ձեռը ծափ չի տալ:—Մարմնի ճրագն աչքն է:

Հանելուկներ:—Մէկը կանգնած խօսում է, երկուսն ալանջ են դնում, իսկ երկուսը նայում են:—2. Երկու սենեակ մի սիւնանի:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ :—Փոկակապ Յակոբ ապէր, թէ կարաս

մի փոկ կապես, ես քեզ կասեմ՝ շնորքդ շատ, փոկակապ Յակոբ ապէր:

29. Վ Ա Խ Կ Ո Տ Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Է Ս Ը

Յովհաննէսի մայրը տաշտի մէջ խաշ հունցեց և դրեց վառարանի մօտ, որ քացախի, իսկ ինքը դրացու տունը գնաց:

Յովհաննէսը մթնով տուն եկաւ, կանչեց, ձայն տուեց.—մարդ չ'կար: Յետոյ նա ուզեց կրակ վառել, բայց երբ վառարանին մօտեցաւ, պճպճոցի ձայն լսեց. «Երեի թէ քաջք է», մտածեց Յովհաննէսը և վախից սկսեց դողալ: Այդ միջոցին կրակախառնին ոտովն ընկաւ և նրա ծայրը ճակատին դիպաւ: «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնութեան հասէք», գոռաց Յովհաննէսը և ուզում էր տանից դուրս փախչիլ, բայց դուրս վազելու ժամանակ տրեխի ծուպը դռան տակը մնաց և Յովհաննէսը փոռուեցաւ շեմքի վրայ. «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնեցէք, ազատեցէք, քաջքերը բռնել են ինձ»:

Այս գոռում-գոչումը լսեցին դրացիքը, եկան, վերցրին կիսակենդան Յովհաննէսին, բայց երբ գործի էութիւնն իմացան, սկսեցին նրա վրայ ծիծաղիլ: Յետոյ երկար ժամանակ ամենքը ծաղրում էին Յովհաննէսին և ասում, թէ ինչպէս նա չ'ամաչեց ու այդպիսի դատարկ բաներից վախեցաւ:

30. Ե Ր Ե Կ Ո Յ Ե Ա Ն Ա Ղ Օ Թ Ք

Տէր Աստուած իմ, Տէր բարերար, Դու պահպանէ ինձ այս գիշեր, Տուր հօրս և մօրս կեանք երկար, Հանգրստութիւն ու լաւ օրեր:

Քո սուրբ հրեշտակը մեր մօտից
Չըհեռանայ ամենին,
Այլ պահէ միշտ փորձանքներից,
Արթնացնէ զուարթագին:

31. ԶԵՌՆԵՐԻ, ՈՏՆԵՐԻ ԵՒ ԲՆԻ ՄԱՍԵՐԸ

Զեռների մասերը՝ դաստակ, արմունկ, ուս:
Ոտների մասերը՝ ազդր, սրունք, զար-
շապար:
Բնի մասերը՝ կուրծք, փոր, կողքեր, թի-
կունք, մէջք:

Գիրքը դասական առարկայ է. ջուրը. գնդակը. սե-
ղանը. կացինը. խորովածը. կովը. նապաստակը. կատուն.
Թրթընջուկը. վարդենին. խնձորենին. օձը. գորտը. մո-
ծակը. երկաթը. ծառը. քարը:

32. ԵՐԿՈՒ ՀՈՎԻՒ

Պետրոսն ու Կարապետը դաշտից տուն էին գալիս:
«Գիտես, Պետրոս, ասաց Կարապետը, եթէ քո ոչխարնե-
րից մէկն ինձ տաս, իմ հօտը քոնիցը երեք անգամ շատ
կըլինի»:

—Ոչ, պատասխանեց Պետրոսը, աւելի լաւ է՝ դու
քո ոչխարներից մէկն ինձ տուր, այն ժամանակ մենք
հաւասար կունենանք:

33. Զ Ի Ի Ն

Զինն է դալիս փաթիլ-փաթիլ,
Աղքատն ասեց՝ տունս է ըսթիլ:*)
Պառան ասեց՝ մոզիս կորաւ,
Գայլն ասեց՝ փորիս դեղ է:

34. ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԱՆՔ Է

Եղբայրը գնաց այգին և խակ պտուղներ էր ուտում:
Քոյրն էլ ասում էր նրան. «Մի ուտիր, եղբայր, վնաս կը-
տայ, մի ուտիր»:

Եղբայրն ահանջ չըղրեց. նա այնքան կերաւ, որ
հազիւ կարողացաւ տուն հասնել:

Երբ տուն հասան, եղբայրն սկսեց դանդատուիլ.
«Վայ, քոյրիկ, փորս ցաւում է», ասում էր նա:

Քոյրը նրան անանուխի կաթիլներ խմացրեց, մանա-
նիխ շաղախեց՝ փորին դրեց և ցաւն անցկացաւ:

Եղբայրն առողջացաւ և գնաց դաշտը: Այնտեղ թըռչ-
կոտաց, վազվզեց և բոլորովին քրտնած՝ մօտեցաւ աղ-
բիւրին, որ սառը ջուր խմէ: Քոյրը խրատում էր նրան.
«Մի անիր, եղբայր, ասում էր, սպասիր, քիչ հանգստա-
ցիր, յետոյ կըխմես»:

Եղբայրն ահանջ չարեց նրան՝ սառը ջուրը խմեց,
մրսեց և սկսեց դողացնել: Մեծ դժուարութեամբ տուն
հասցրին նրան: Քոյրը վազեց բժիշկ բերելու: Բժիշկն
եկաւ և նրա համար դառը դեղ գրեց: Եղբայրը երկար
ժամանակ պառկած էր անկողնում:

Զմեռնաղէմ տղան առողջացաւ և գնաց գետի ափը

*) Բաթիլ է—բանդուած է, կործանուած է:

խաղալու: Գետը ծածկուած էր բարակ սառուցով: Նա կամեցաւ սղղալ սառուցի վերայ: Քոյրն այս անգամ էլ խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, դեռ սառուցը բարակ է, կրկոտրուի և կըխեղդուիս», ասում էր: Բայց տղան չըլսեց և սկսեց սղղալ, խաղալ: Յանկարծ սառուցը կոտրուեցաւ և մեր անհնազանդ մանուկը ընկաւ ջրի մէջն ու խեղդուեցաւ:†

35. ԱՉԲԻ, ԲԵՐԱՆԻ, ԳԱՍՏԱԿԻ ԵՒ ԳԱՐՉԱՊԱՐԻ ՄԱՍԵՐԸ

Ա չ ք ի մ ա ս ե ռ ը՝ բ ի բ, ծ ի ա ծ ա ն, ս պ ի տ ա կ ոց, կ ո պ եր, ար տ կ ա ն ու ն ք:

Բ ե ռ ա ն ի մ ա ս ե ռ ը՝ շ Ր Թ ու ն ք, ծ ն օ տ ն եր, լ ն դ եր ք, ա տ ա մ ն եր, լ ե գ ու, ք ի մ ք, կ ա տ ի կ, կ ո կ ուր դ, շ ն չ ա փ ող:

Գ ա ս տ ա կ ի մ ա ս ե ռ ը՝ մ ա տ ն եր, ա փ, մ ա տ ն ար մ ա տ ն եր:

Գ ա ը շ ա պ ա ը ի մ ա ս ե ռ ը՝ պ ա տ ու ա ն դ ա ն, կ ը ռ ու ն կ, մ ա տ ն եր, ճ ի տ ք:

Աչքը դէմքի մասն է, իսկ բերը: Ափը ծեռքի մասն է, իսկ դէմքը: Գարշապարը ոտի մասն է, իսկ պատուանդանը: Դէմքը գլխի մասն է, իսկ գլուխը: Ծիածանը աչքի մասն է, իսկ աչքը: Մորենին թուփ է, իսկ կաղնին: Կուժն աման է, իսկ փլամը: Օձը սողուն է, իսկ մորեխը. ձին. վագրը. մածոնը. արօրը. բազկաթոռը...

Առածներ:—Լեզուդ շուանի դիր:—Լեզուի տակին ոսկոր չկայ, որ

սուտ ասելիս ծակի:—Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ որ չհաւատաց:—Օձի կծածը կըսողանայ, լեզուի կծածը չի սողանալ:

Հանելուկներ:—1. Փոքրիկ պատուհան՝ շեղծով լիքը:—2. Չորս մայր կային նմանակ, ունէին հինգ-հինգ զաւակ, հինգը մէկ մօր էին որդիք, հինգը նրանց եղբօր որդիք, տասն էլ մօրեղբօր որդիք:

36. ԵՐԿՈՒ ԵՒ ՄԻ

Ա կ ա ն ջ դ եր կ ու, ու ն ի ս մ ի բ եր ա ն, Հ ա ս կ ա ց ի ը դ ու լ աւ:

Ա շ խ ա ը հ ի ս վ ը ա յ կ ը լ ս ե ս շ ա տ բ ա ն, Ու խ օ ս է ս ա կ աւ:

Ա չ ք եր դ եր կ ու, ու ն ի ս մ ի բ եր ա ն, Հ ա ս կ ա ց ի ը դ ու լ աւ:

Ա շ խ ա ը հ ի ս վ ը ա յ կ ը տ ե ս ն ե ս շ ա տ բ ա ն, Ու պ ա տ մ է ս ա կ աւ:

Եր կ ու ձ ե ո ք ու մ ի բ եր ա ն դ ու ու ն ի ս, Հ ա ս կ ա ց ի ը ի ն ձ լ աւ:

Ա մ բ ող ջ ժ ա մ եր ո վ պ ի տ ի ա շ խ ա տ ի ս Եւ ու տ ե ս ս ա կ աւ:

37. ԾՈՅԼԸ ԵՒ ԶԱՆԱՍԷՐԸ

— Այսօր խաղամ, վաղը կը սովորեմ, ասում է ծոյլը: —Վաղը կը խաղամ, այսօր սովորեմ, ասում է ջանասէրը:

Ծ ո յ լ ա ղ ջ ի կ ը՝—«Բանն ինչ կանեմ՝ կեղտոտ է, բամբակը կորիզոտ է. մետաքս պիտի, որ մանեմ, մաստակ պիտի, որ ծամեմ, կտուրը տիտիկ անեմ, անցնողին մտիկ անեմ, ուտեմ, խմեմ, մի՞թնի՛ բնեմ»:

Ծ ո յ լ տ ղ ա ն՝—«Ձորերս հանիր, թեք զցիր, ծածկիր
ինձ ու խաշակներիր վրաս. յետոյ ես ինքս կը քնեմ»:

38. ՈՐԻԻ ՊԱՀՈՂՆ ԱՍՏՈՒԱԾ Է

Փայլուն արեը արդէն մայր մտաւ.
Լուսինն էլ վաղուց գնաց, թագ կացաւ.
Փորրիկ աստղերը ամպի տակ մըտան,
Եւ ցուրտ ու խաւար գիշեր էր աշնան:
Ամեն մարդ գնաց, իւր տունը հասաւ.
Ամեն երեխայ մօր գիրկը մտաւ.
Միայն խեղճ որբը չունի հայր ու մայր,
Չունի բարեկամ, ո՛չ քոյր, ո՛չ եղբայր.
Սնտէր մընացած, Աստուծոյ կամբին,
Խեղճը նընջում է փողոցի միջին:

39. ՀԻՆԳ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔ

Աչքով տեսնում ենք առարկան, ականջով լսում ենք
նրա ձայնը, քթով նրա հոտն ենք իմանում, լեզուով հա-
մը, իսկ մատներով շօշափում ենք և իմանում նրա պըն-
դութիւնը, փափկութիւնը, թանձրութիւնը, նօսրութիւնը,
սառնութիւնը, տաքութիւնը, հարթութիւնը, անհարթու-
թիւնը . . .

Կացնով կտրում են, իսկ սղոցով: Ի՞նչ են անում
ասեղով. գրչով. արօրով. մանգաղով. սանրով. դանակով.
պատառաքաղով. թրով. դրով. մուրձով. կողպէքով . . .

Հնձում են (ինչո՞վ). քանդում են. քերում են. կտրում
են. սղոցում են. գրում են. երկաթը ծեծում են. սրում
են. կարում են. ձեւում են. փորում են. տողում են...

Աւածներ:—Ականջն էնդուր չի մեծանում, որ շատ բան է լսում:
—Անհունար մարդու լեզուն երկար կը լինի:—Ուրիշի աչքը քեզ հա-
մար լոյս չի տալ:

Հանելուկ:—Փետուրով կը ցանեն, աչքով կը քաղեն,
զլուխով կ'ուտեն, մտքով կը մարսեն:

40. ԿԱՂՆ ՈՒ ԿՈՅՐԸ

Կաղն ու կոյրը պէտք է անցկենային մի սրընթաց
առուակով: Ի՞նչպէս անէին: Կոյրը կաղին շալակեց և եր-
կունն էլ ապահով անցկացան:

41. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Փայլուն ճածանչով արեելք ծածկուեցաւ.
Գետի մօտ գիւղի կրակը հանգաւ.
Դաշտի ծաղիկներ ցօղով ծածկուեցան.
Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան.
Թանձր մէգերը երկրից հեռացան.
Ամեն կենդանիք դաշտը լցուեցան.
Մարդիկ զարթեցան, գործը ձեռք առան.
Արևը ելաւ, աշխարհ բերկրեցաւ:

42. Ո Չ Խ Ա Ր

I. Գարնան վերջերում հովիւը խուզեց իր ոչխարները:
Գեռ ցուրտ էր և խեղճ կենդանիները զողզողում էին:

Աստուած խղճաց ոչխարներին և աշխարհ ուղար-
կեց արևի տաք ճառագայթներն ու ջերմ քամին: Ոչխար-
ները տաքացան և ուրախ-ուրախ վազեցին դէպի դաշտը,
իսկ աշունքաղէմ նրանց բուրդը նորից դուրս եկաւ:

II. Մանուկներն ամբողջ ամառ ուրախ գուլարթ խաղում էին: Չմեռն եկաւ և նրանք շրկարողացան առաջուայ պէս շուտ-շուտ դուրս վազել: Տխուր նստած էին լուսամուտների առաջ և նայում էին դէպի դուրս. դուրսն էլ ձիւնը քուլայ-քուլայ էր անում: Մայրը գնեց ոչխարի բուրդ, թել մանեց և փափուկ գուլպաներ ու թաթմաններ գործեց իր որդոց համար. յետոյ նա շալ գործեց և շալից նրանց համար շորեր կարեց: Այնուհետև մանուկները տաք հագնուեցան, համարձակ դուրս վազեցին և ուրախ գուլարթ սկսեցին ձնագնդի խաղալ:

43. ՄԱՐԴԻԿ, ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ, ԲՈՅՍԵՐ, ՀԱՆՔԵՐ

Մ արդիկ՝ հայր, մայր, եղբայր, քոյր, հօրեղբայր, քեռի, հօրաքոյր, մօրաքոյր, հարս, փեսայ, սկեսուր, սկեսար, տալ, աներ, դորանչ, ծերունի, պառաւ, մանուկ, տղայ, աղջիկ, կին, վաճառական, աղբատ . . .

Կ են դ ան ի ն ե ը՝ գազաններ, թռչուններ, ձկներ, սողուններ, միջատներ, սարդեր . . .

Բ ո յ ս ե ը՝ ծառեր, թփեր, հացաբոյսեր, խոտեր, բանջարեղէններ, սունկեր, մամուռներ:

Հ ան ք ե ը՝ մետաղներ, քարեր, հողեր, աղեր:

Աղբատը մարդ է. թո՛ւփը. թռչո՛ւնը. գե՛րը. սա՛րդը. մանուշա՛կը. երկաթը. եղբայրը. ծառը. մամու՛ռը. սո՛ւնկը. գազա՛նը. թռչո՛ւնը. խո՛տը. ա՛ղը. հայրը. օրիո՛րդը. մետա՛լը. մեղո՛ւն. հո՛ղը:

Առածներ:—Ինչ չի ծնում, նա չի մեռնում:—Երկաթը տաք-տաք կը ծեծեն:—Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է:

Հանելուկ:—Առաւօտեան չորս ոտի վրայ է ման գալիս, ճաշին-երկու, իսկ երեկոյեան՝-երեք:

Շուտասելուկ:—Ժիտը ճմբան ծէրին, ծտի ճուտի ճիտը ծուռ:

44. ՊՍԱԿՆԵՐ (պարերգ)

Մ է կ սիրտ լինինք և մէկ հոգի,

Միութիւնն է զարդը կեանքի.

Ինչ խաղի մէջ որ գոհ լինինք,

Սէր-միութեան մենք պէտք ունինք:

Վարդէ պսակ

Վարդ ծաղկին լինինք նման

Եւ օրինակ հեղութեան.

Թող վարդը հանգստանայ

Մեր մատաղ սրտի վերայ:

Կաղնեայ պսակ

Կանաչ խոտը դաշտերի

Մեր սրտին է սիրելի.

Թող ճիւղը կաղնի ծառին

Պսակ լինի մեր գլխին:

Մանուշակէ պսակ

Ազնիւ, սիրուն մանուշակ,

Համեստութեան օրինակ,

Տուր մեզ ծաղիկ գեղեցիկ,

Քո քնքոյշ հոտ անուշիկ:

Բողոքը միասին.

Միրուն կանաչ սրտակին
Թող միանանք, բարեկամք,
Եւ յոյսերը անբաժան
Մընան մեզնից յաւիտեան:

45. Մ Ե Ղ Ո Ւ Ն Ե Ր

Գարունն սկսուեց. արեգակը հալեցրեց դաշտերի ձիւնը. հին՝ դեղնած խոտերի մօտ դուրս եկան կանաչ խորի բողբոջներ. ծառերի կոկոնները բացուեցան և փոքրիկ տերեւներ առաջ բերին:

Ահա մեղուն էլ ձմերային քնից զարթեց, բրդոտ թաթիկներով աչերը սրբեց, ընկերներին զարթեցրեց և միասին դուրս նայեցին լուսամուտից, որ տեսնեն, թէ ձիւնը, սառուցը և հիւսիսային ցուրտ քամին անցել են:

Մեղունները տեսնում են, որ արեգակը փայլում է, որ ամեն տեղ տաք է և լոյս. նրանք դուրս են գալիս փեթակից և թռչում են դէպի ծիրանի ծառ:

«Միրուն ծիրանի, չունիս մի բան խեղճ մեղուններիս համար. մենք երկար ժամանակ քաղցած ենք»:

—Ո՛չ, պատասխանում է ծիրանի ծառը. դուք շատ շուտ էք դուրս եկել. իմ ծաղիկները դեռ ևս պահուած են կոկոններիս մէջ: Գնացէք, նշենուն հարցրէք:

Մեղունները թռան գնացին նշենու մօտ. «Միրիկի նշենի, արդեօք մի բան չունիս սոված մեղուններիս համար»:

—Վաղը եկէք, սիրելիք, պատասխանում է նրանց նշենին. այսօր ինձ վրայ ոչ մի բացուած ծաղիկ չկայ, իսկ երբ բացուին, ես մեծ ուրախութեամբ կընդունեմ ձեզ:

Թռան մեղունները կակաչի մօտ, նայեցին նրա փայլուն գլխին, բայց նա էլ ոչ հոտ ունէր և ոչ մեղր:

Մեղունները տրտում և քաղցած կամենում էին յետ գնալ տուն, երբ տեսան թփի տակ մի քնքոյշ մուգ-կապոյտ ծաղիկ: Սա մանուշակն էր, որ բաց արաւ մեղունների համար իր կոկոնները, որոնք լիքն էին անուշ հոտով և քաղցը հիւթով: Կերան, խմեցին մեղունները և ուրախ զուարթ յետ դարձան տուն:

46. Մ Ե Ղ Ո Ւ

Հա՛, ծագեցաւ արեգակը,
Հա՛, ծաղկեցաւ մանուշակը.
Մեղուն թողեց իր փեթակը,
Տըզտըզալով-տըզտըզալով:
Մեղուն թրուաւ ծաղկէ ծաղիկ,
Մեղր առաւ քաղցր-անուշիկ,
Մոմը տարաւ հոտոտ-լուսիկ,
Պըզպըզալով-պըզպըզալով:
Անուշ մեղրը՝ մանր տոց,
Դեղին մոմը՝ ամեն սրբոց,
Իսկ չարերին կըճ ու խայթոց,
Կըսկըծալով-կըսկըծալով:

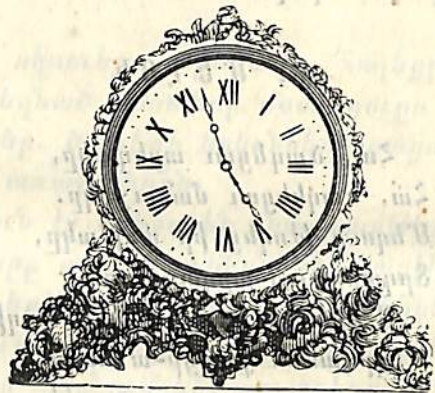
47. ՕՐՈՒԱՅ ՄԱՍԵՐԸ, ՂԱՅԱԹՈՒԱՅ ՕՐԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Օրուայ մասերը՝ ցերեկ, գիշեր, առաւօտ, կէսօր, երեկոյ, կէսգիշեր:

Չաբաթ ուայ օրերը՝ կիրակի, երկու-

շաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի,
ուրբաթ, շաբաթ:

Տարուայ եղանակները՝ գարուն, ամառ,
աշուն, ձմեռ:

Գարունը տարուայ եղանակն է. ցերեկը. կիւրակին.
ամառը. երեքշաբթին. գիշերը. չորեքշաբթին. առաւօտը.
երեքշաբթին. աշունը. ուրբաթը. Օրը ժամանակի շափ է.
շաբաթը շաբաթուայ վերջին օրն է. ուրբաթը. հինգշաբ-
թին. ձմեռը. կիրակին . . .

Առածներ:—Էսօրուայ բանը էգուց մի գցիր:—Էսօրուայ փուշը,
էգուցուայ նուշը:—Վեց օր գործիր, եօթներորդ օրը հանգստացիր:

Հանելուկ:—Մի մանուկ կար զօրեղ, հրեղէն՝ խմեց, հատ-
ցրեց ջուրը գետից. բոլոր մարդկանց արաւ նա քէն՝ հնձեց,
վերցրեց խոտը դաշտից:

48. ԳԻՐԱԿՆԱՄՈՒՏ

Իրիկնաժամի դանգակը տուին,
Բարեպաշտ մանկանց ժամ հրաւիրեցին.
Վաղը կիրակի՝ Աստուծոյ օրն է,
Վերջացրէք գործերդ, հանգստեան ժամն է:
Լսեց գիւղացին դաշտումն այս ձայնը,
Դէպի տուն քշեց եզն ու գութանը.
Գիւղական փոքրիկ պարզ եկեղեցին
Լցուած մարդիկը աղօթում էին.
Դառը քրտընքով գնած մոմերը
Սրբերի առաջ մեղմ վառւում էին:

49. Ե Ր Բ Է Լ Ի Ն ՈՒ Մ

Ձիւնը հալւում է, խոտը կանաչում, ծառերը ծաղ-
կում, օրը երկարում:—Այս երբ է լինում:

Ամիսներ անցան, օրերն տաքացան, ամպեր բարձ-
րացան, անձրե թափեցին: Սրտերն հասել են, հնձող են
կանչում:—Այս երբ է լինում:

Մարդիկ դուրս եկան, այգին քաղեցին: Օրը կարճա-
ցաւ. հունձը վերջացաւ. բարակ անձրեք բարձրից է թափ-
ւում, և մութ գիշերը չորս կողմդ բռնում:—Այս երբ է լինում:

Դաշտ ու ձոր անս ձիւնով ծածկուեցան, ծառերից
սառցէ շիթեր կախուեցան: Մարդիկ ներս մտան իրանց
տները, իսկ զազանները— իրանց բները: Դուրսը սաստ-
կութեամբ քամի է փչում և ձիւնի փոշիով աչքերդ լըց-
նում:—Ասացէք, տեսնեմ, այս երբ է լինում:

49. Զ Ի Ի Ն

Երբ որ ձիւն կը գայ, ես կ'ուրախանամ,
Որ դուրս պիտ' գընամ, դահուկ պիտ' խաղամ...
Բայց տեղս որքան աղքատ տղայք կան,
Որ տաք հալաւի կարօտ կըմնան:

50. Ա Մ Ի Ս Ն Ե Ր

Ա մ ի ս ն ե Ր՝ յունվար, փետրվար, մարտ,
ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս, օգոստոս, սեպ-
տեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր:

Ձ մ ե Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ դեկտեմբեր, յուն-
վար, փետրվար:

Ա մ ա Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ յունիս, յուլիս,
օգոստոս:

Ա շ ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ սեպտեմբեր,
հոկտեմբեր, նոյեմբեր:

Գ ա Ր ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ մարտ, ապ-
րիլ, մայիս:

Յունվարը ձմեռային ամիս է, իսկ մայիսը... Սեպ-
տեմբերը աշնանային ամիս է, իսկ փետրվարը... Մարտը
գարնանային ամիս է, իսկ յունիսը... Յուլիսն ամառային
ամիս է, իսկ հոկտեմբերը... Ապրիլը. օգոստոսը. դեկ-
տեմբերը. նոյեմբերը:

51. Մ Ա Յ Ի Ս

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին,
Ծառեր, ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
Կապոյտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
Ուրախ ու զուարթ առաջ վազեցին:

Տերկատ ծառի ստուերների տակ
Թռչուններն իրանց երգերն են երգում,
Կանաչ դաշտերի փափուկ մարգերում
Պէսպէս կենդանիք ուրախ արածում:

52. Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ի Կ

Ծեր Օհանը դաշտը դուրս եկաւ. նա շարժում էր թե-
ւերը և նրանցից թռչուններ էր դուրս թողում: Օհանը
շարժեց չորս անգամ և դուրս արձակեց ընդամենը տասն-
երկու թռչուն:—Երբ թռան գնացին առաջին երեքը,
ցուրտն սկսեց, գետերը սառեցան, մարդիկ խմեցան:—
Երբ թռան երկրորդ երեքը, ձիւնը հալուեցաւ, խոտը կա-
նաչեց, գետերը բարձրացան, ծառերը ծաղկեցան:—Երբ
դուրս թռան միւս երեքը, եղանակը տաքացաւ, շոգ օրերն
եկան, արտերն ու պտուղները հասան: Իսկ երբ դուրս
թռան մնացած երեքը, փչեց ցուրտ քամին, սկսան անձ-
րկներ ու մառախուղներ:

Ծերունու թռչունները հասարակ չէին. նրանցից
ամեն մէկն ունէր չորս թև, ամեն մէկ թևի վրայ եօթը
փետուր, իսկ փետուրների մէկ կողմը սև էր, միւսը ճեր
մակ: Ամեն մէկ թռչուն, ամեն մի թևիկ և ամեն փե-
տուր իր անունն ունէր:

53. Տ Օ Ն Ե Ր

Աստուածամօր ծնունդը. Աւետումն. Քրիստոսի ծնունդը և Մկրտութիւնը. Տեառնընդառաջ. Ծաղկազարդ, կամ Քրիստոսի Գալուստը. Զատիկ, կամ Սուրբ Յարութիւն. Համբարձումն. Հոգեգալուստ. Վարդավառ. Վերափոխումն Աստուածածնի. Խաչվերաց...

Առածներ:—Կարմիր ձուն դատկին կըսազի.—Տարին մի դատիկ, այն էլ նաւակափր:—Ագուտի բերանով Վարդավառին ձիւն կըզայ:

Հանելուկներ:—Երեք ոտքէն, մէկ մօրուսէն, կանգնել կուտէ մեր հօր քիսէն:—Երկար աղիք, ծայրը ծաղիկ:

54. ՆՈՒՐԻՆ (Անձրեւաքեր)

Նուրին-նուրին եկել է,
Աչքա-հուրին եկել է,
Չիլայ շապիկ հագել է,
Կարմիր գօտիկ կապել է:
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք,
Զուր բերէք՝ գլխին ածենք.
Մեր նուրինի փայը տուէք,
Ուտենք, խմենք, քէֆ անենք:

55. Ա Օ Լ Ի (Արեւաքեր)

Աօլի-ճօլի, ճօլ չըկայ,
Խաւիժ անեմ, եղ չըկայ,
Աօլին ընկել է ծովը,
Ծովիցը հանող չըկայ:

Չուն բերէք, դուրս հանենք,
Թոկ բերէք, կցան անենք,
Չու բերէք, թաթին դնենք,
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք:
Խոփը պատումն է ժանգոտել.
Չիչը տափումն է ժանգոտել.
Կանաչ դաշտերին ենք կարօտ.
Կարմիր արևին ենք կարօտ:

56. ԱՉԱՆԱԿ (Զատկական Երգ)

Ա՛րու-ճ՛րու, ճշանակ,
Աստուծոյ դուռը բանանք,
Գուրսը ժամ ասենք,
Ներս գանք՝ պատարագ անենք,
Սև եզը մատաղ անենք,
Պոզերը շարգախ անենք,
Տակը նստենք՝ քարգահ անենք:

57. ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ԵՐԳԸ

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛.
Հըրէս եկաւ մի ձիաւոր,
Լախտը ձեռին քաջ ձիաւոր,
Աջու ձեռին Աւետարան,
Չախու ձեռին Սաղմոսարան.
Աջով գրէր, ձախով ջընջէր,
Չախով գրէր, աջով ջընջէր.
Բարեկամ, երեխայիդ անունն ի՛նչ է...
Չեր Յոյակը թախտին նստի,
Փափուկ ձեռը ջէրը տանի,
Հինգ արասին ջէրից հանի,
Սուրբ Սարգսին մատաղ անի:

58. ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳ

Ալէլուիա, ալէլուիա,
 Զատիկը արելուսով,
 Զրօրհնէքը ճրագլուսով.
 Թէ քնած էք, վեր զարթեցէք,
 Թէ զարթուն էք, լաւ լսեցէք.
 Մարիամ եկաւ լալով-լալով,
 Լալով-լալով, մըղկըտալով,
 Լուսաթաթախ մանուկ ծընեց,
 Ծով ու ցամաք լուսով պատեց:
 Ձեր տունն է չորեքսիւնի,
 Չորս սիւներից սրն է սալի:
 Սալը շարակամի սրտին.
 Ապրի բարեկամի որդին.
 Տունը չէ՛ն, տունը չէ՛ն.
 Ձեր տղայոց անունն ինչ է:
 — չայկ ու Արամ է:
 Դըրանք նստեն մէկ սեղանի,
 Գինի խմեն նախջուանի.
 Ձեր թշնամուն գետը տանի,
 Գայլագառուը աչքը հանի.
 Մէկ պոչատ հաւ, մէկ ըստիլ իւր
 Տուէր՝ ալէլուիան տանի:

59. ՉՈՐՍ ՅԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

1. Չմեռն էր: Գետը ծածկուել էր սառուցով: Գարե-
 գինը իւր ընկերների հետ խաղում և սղղում էր հաստ սա-
 առուցի վրայ: Բաւական խաղալուց յետոյ՝ նա ուրախ-ու-

րախ տուն վազեց և ասաց հօրը. «Ա՛խ, հայրիկ, ինչ
 պատուական եղանակ է ձմեռը, որքան ուրախութիւններ
 ենք անում մենք՝ ձնագնդի ենք խաղում, սղղում ենք սա-
 առուցի վրայ, սահնակներով գրօսնում ենք... Ա՛խ, ինչ
 կըլինէր, որ միշտ ձմեռ լինէր»: Հայրը հանեց ծոցի տետ-
 րակը և ասաց. «Գրի՛ր սրա մէջ քո ցանկութիւնը»: Գա-
 րեզինը գրեց:

2. Չմեռն անցկացաւ. Գարունը եկաւ: Բացուեցան
 ծառերի ծաղիկները. բարձրացան դաշտերի խոտերը.
 ամենայն տեղ ուտոստում էին հազարաւոր թիթեռներ ու
 բզէզներ: Գարեզինը դուրս գնաց դաշտը, ծաղիկներ
 քաղեց, թիթեռներ բռնեց, իսկ երբ երեկոյեան տուն
 եկաւ, ասաց հօրը. «Գէտք է իմանաս, հայրիկ, թէ որքան
 ուրախացայ ես այսօր. ճշմարիտ, շատ հիանալի եղանակ
 է գարունը, և, եթէ ինձ մնար, ես կը ցանկանայի, որ միշտ
 գարուն լինէր»: Հայրը հանեց տետրակը և առաջարկեց
 Գարեգնին, որ իւր ցանկութիւնը գրէ: Գարեզինը գրեց:

3. Ամառնացաւ: Գաշտերի խոտը հասել էր և հնձող
 էր կանչում: Գարեզինն ու հայրը գնացին խոտ հնձելու:
 Քանի որ հայրը վէր էր տալիս անուշահոտ խոտը, Գա-
 րեզինն իրան զուարճութիւններն էր կատարում՝ ձուկն
 էր բռնում գետիցը, հատապտուղներ էր հաւաքում, հո-
 տաւէտ խոտերի վրայ գլորում էր: Երեկոյեան, տուն յետ
 դառնալիս, նա ասաւ հօրը. «Ահա այսօր ես անչափ ուրա-
 խացայ. երանի թէ ամառը վերջ չունենար: Գարեգնի այս
 ցանկութիւնն էլ գրուեցաւ տետրակի մէջ:

4. Վերջապէս եկաւ և աշունը: Այգիներում լաւ-լաւ
 պտուղները հասել էին՝ խնձորը, տանձը, սալորը, սերկե-
 լիլը, խաղողը... Մարդիկ դուրս էին եկել այգեկութի:
 Գարեզինն էլ իր ծնողների հետ գնաց այգի և քաղն սկսե-
 ցին: Գէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էր վազվզում նա մէկ

Ժառի տակից դէպի միւսը, ծիծաղում, երգում, խաղում և հատապտուղները բերանը դցելով՝ անուշ անում: Վերջը նա վազեց հոր մօտ և փաթաթուեց նրա պարանոցով ու ասաց. «Հայրիկ, աշունը տարուայ ամենալաւ եղանակն է»: Այն ժամանակ հայրը հանեց փորրիկ տետրակը և ցոյց տուեց, որ նա գարնան, ձմեռուան և ամառուան համար էլ միևնոյն բանն է ասել:

Պատմեցէք ձեր բառերով այս պատմութիւնը. ասացէ՛ք՝ թէ քանի գլխաւոր կտորների կարող էք բաժանել սրան և ի՞նչ է ասուած իւրաքանչիւր կտորում:

60. ՏԻՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Հայր մեր՝ որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն Քո. եկեսցէ արքայութիւն Քո. եղիցին կամք Քո որպէս յերկինս և յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր. թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց, և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեան զմեզ ի չարէ, զի Քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԵՐԲՈՒԳ ԶԲԶԱՆ

61. Ա Գ Ա Ն Զ Ո Ւ Ն

Մի շուն կար: Մի օր այս շունը, մի կտոր միս բերանին, պիտի անց կենար կամուրջով: Անց կենալիս՝ ցած նայեց ջրին և տեսաւ, որ մէկ ուրիշ շուն զնում է ջրի միջով՝ բերանին մի մեծ մսի կտոր: Հան ազահու թիւնը շարժուեցաւ. նա ցած թռաւ կամուրջից և կամեցաւ միւսի ձեռքից խլել մսի կտորը:

Բայց ի՞նչ. ցած թռչելիս՝ իր բերանի կտորն էլ վէր գցեց, ջուրը տարաւ. ջրի մէջն էլ ոչ շուն կար, ոչ մսի կտոր. կենդանին խարուել էր իւր ստուերից: Ազահու թիւնը զրկեց նրան իւր ունեցածից:

62. ԷՁԸ ԵՒ ԶՈՒՆԸ

Էջը բարեկամացաւ շան հետ և խնդրեց, որ միասին ճանապարհ գնան: Հունը համաձայնուեց: Ճանապարհին երկու ընկերները մի խոտաւէտ տեղ կանգնեցին: Երկուսն էլ յոգնած էին, երկուսն էլ սոված: Էջն սկսեց ախորժակով արածել կանաչ խոտը: Հունն ուտելու բան չունէր:

—Ընկեր ջան, խուրջինումդ հաց շատ կայ, ասաց նա էշին. տո՛ւր ինձ մի կտոր, սոված մեռնում եմ:

«Խոտ շատ կայ այստեղ, կեր դու էլ ինձ պէս, ասաց էշը. հացը ես ուրիշների համար եմ պահում»:

Ջուներ հոտոտեց խոտը, պոկեց մի քանի հատ, ծամ-ծըմեց ու վէր ամեց:—Ես խոտ չեմ ուտում, էշ բարեկամ, ասաց շունը. այդ կերակրին սովոր չեմ. աղաչում եմ՝ մի պատառ հաց տուր, անօթի եմ:

էշն այս անգամ ականջ էլ չ'ղրեց ջան աղաչանքին. ինքը աջ ու ձախ հնձում էր անուշ խոտը և ուտում:

Այդ միջոցին թփերի տակից երևեցաւ գայլը, իշի թշնամին. նա համարձակ դուրս վազեց անտառից, բայց երբ տեսաւ ջանը, կանգնեց, դունչը երկարացրեց և տխուր ձայնով օռնաց:

էշը զարհուրեցաւ: «Ի՛մ սիրելի, ի՛մ պատուական ընկեր, ասաց նա. ահա քեզ բոլոր հացը. կեր, անուշ արա՛, միայն թէ ազատիր ինձ շար գազանի ատամներից»:

Ջուներ երեսը շուռ տուեց:—Գու արժանի չես, որ ես քո հացի պուռնկը կտրեմ, ասաց նա. քաղցածութիւնն ինձ չի սպանիլ. ես կը մտնեմ անտառը, կերակուր կը գտնեմ. դու էլ, եթէ կարող ես, գլխիդ ճարը տես:

Ասաց ու հեռացաւ շունը: Մի ըոպէի մէջ գայլը պատառոտեց էշին:

63. Ա Ր Ե Ի

Արեւ-արեւ, Եկ, Եկ,
Զիզի քարին վիճր Եկ,
Մեր ոչխարին մտիկ արա՛,
Որ գայլը գայ, իմաց արա՛:

64. Մ Ա Գ Ն Ո Ի Բ Ա Դ Ը

Սազն ու բազը գնացին լճի ափը, որ համ մի փոքր լողանան, համ էլ ուտելու բան գտնեն: Լողացան, մաքրուեցան, յետոյ յետ դարձան և սկսեցին իրար հետ զրոյց անել:

—Բա՛ղիկ, կցեց սազը. տեսնո՞ւմ ես՝ ինչ շնորհալի թռչուն եմ ես՝ ջրումը լողում եմ, օդումը թռչում, գետնի վրայ էլ ման եմ գալիս. ասա՛, ինձ նման էլ կենդանի կա՞յ աշխարհումս. ես բոլոր թռչունների թագաւորը չեմ:

«Ես էլ հէնց դրա վրայ էի մտածում, ընկերս, պատասխանեց բազը. կասկած չ'կայ, որ դու շատ շնորհալի թռչուն ես. բայց ես էլ քեզանից պակաս չեմ. տես թէ ինչպէս եմ սուրուր տալիս ջրի երեսին, խաղում փրփրուն ալիքների հետ, ինչպէս եմ մտնում ջրի տակը, մանրիկ ձկներ ու ճիճուներ բռնում, նորից դուրս գալիս, ուռչում թագուհու պէս: Հա՛, հա՛, ընկերս, մենք շատ զարմանալի թռչուն ենք. մեզ նման շնորհքով կենդանի չ'կայ աշխարհիս վրայ»:

Լճի ափին, ծառի վրայ, վէր էր եկել ագռաւը և ականջ էր դնում դրանց: Երբոր բազը խօսքը վերջացրեց, ագռաւը կանչեց. «Ա՛յ միամիտ թռչուններ, ինչի էք հպարտանում: Կարո՞ղ ես դու, սագիկ, ջան պէս արագ վազել»:

—Ո՛չ, պատասխանեց սազը:

«Իսկ դու, բա՛ղիկ, ծիծեռնակի պէս թռչիլ կարո՞ղ ես»:

—Չեմ կարող, ասաց բազը:

«Իսկ ձեզանից ո՞վ կարող է լող տալ ձկան նման»:

Սազն ու բազը գլուխները կախ գցեցին:

Ուրեմն էլ ինչի էք հպարտանում: Ես կարծում եմ, ընկերներ, որ աւելի լաւ է, երբ մարդս մի բան գիտէ ու հիմնաւոր, քան թէ շատ բան ու բոլորն էլ թերի:

65. ԲԵԱ Գ Ի Կ

«Բաղիկ—բաղիկ,
 Կարմիր թաթիկ,
 Ո՛ր ես գնում կամաց-կամաց,
 Չագուկներդ չորս կողմն առած»:
 —Ես գնում եմ՝ ջուր գանելու,
 Չագուկներս լուանալու.
 Չագուկներս մարուր-մարուր,
 Տղոց երեսն աղտ է ու մուր:

66. Հ Ա Ի Ը Ե Ի Չ Ա Գ Ը

Հաւը ձագերն առաւ ու գնաց քջուջ անելու: Քջուջ անելիս՝ մայրը նկատեց, որ ուրուրը պտտում է երկնքի երեսին: Մայրը ձայն տուեց: Չագերը հասկացան՝ որ վտանգ կայ, վազեցին, մտան մօր թևերի տակ: Յինը երկար պտտեց և էլ ճուտ չ'տեսնելով՝ գնաց: Հաւը բաց արեց թևերը: Չագերը նորից սկսեցին վազվզել ու խաղալ: Անց կացաւ մի քանի րոպէ: Սրատես ուրուրը հեռուից նկատեց ձագերը և դէպի նրանց թռաւ: Հաւն էլ քնած չէր. նա բարձր ձայնով կանչեց իւր ձագերին: Վազեցին ձագերը, մտան իրանց մօր թևի տակ: Բայց մի ձագուկ ականջ չ'արեց մօր ձայնին. նա կարծեց, թէ ուրուրն առաջուայ պէս կ'անցնի կ'երթայ. բայց սխալուեց: Յինը նետի պէս ցած իջաւ և նրան ճանկերի մէջ առաւ, տարաւ:

67. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

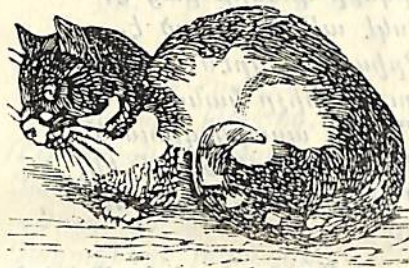
Լուսացաւ, լուսացաւ,
 Լուսն է բարին,
 Ժիտն է ծառին,
 Հաւն է թառին.

Աշխատաւոր, վեր կաց բանի.
 Ժոյլ մարդու բունը տանի:
 Երկնքի դոները բաց է,
 Ոսկէ աթոռը դրած է,
 Բրիտոսը վրէն նստած է,
 Լուսատրիչը կանգնած է.
 Մեծ ու պստիկ զրում են,
 Արդարները խաղում են,
 Մեղաւորները լալիս են:

68. Կ Ա Տ Ո Ի Ն Ե Ի Մ Ո Ի Կ Ը

Մի չար կատու կար. նա խեղդում էր ձեռն ընկած մուկը և սաստիկ նեղն էր գցում նրանց: Մկներն էլ յիմար չէին. նրանք շուտով ճանաչեցին իրանց թշնամուն և աշխատում էին թագկենալ. երբոր կատուն տանն էր, բնիցը դուրս չէին գալիս: Բայց փիսօն խորամանկ էլ էր. նա գնաց ամբարը, ալրի մէջ թաթախուեց և, այդպէս սպիտակած, մտաւ հացի տաշտը ու նրա մի անկիւնում կուշ եկաւ: Երկար ժամանակ կատուի ձայնը չէր լսում: Մկները կարծեցին, թէ սատկել է. դուրս եկան ծակերից և սկսեցին ուտելու բան որոնել: Մէկ մուկը մօտեցաւ հացի տաշտին, նայեց, տեսաւ մի սպիտակ բան. «Ա՛յլ է, ասաց նա. այստեղ համ հաց կայ, համ պանիր»: Ասաց ու մօտ վազեց պանիրն: Պանիրն էլ մեր ալրակոլոր կատուն էր. թաթը մեկնեց և տեղն ու տեղը խեղդեց մկանը: Յետոյ եկաւ երկրորդը, երրորդը, չորրորդը. իսկ մեր փիսօն

ամենքին էլ խեղդոտեց: Վերջապէս մօտ եկաւ մի ծեր ու փորձուած մուկը, կանգնեց տաշտի շրթունքին և զգոյշ նայեց սպիտակ բանին. յետոյ ճանաչեց նրան ու ասաց. «է՛յ, բարեկամ, ճանաչեցի, մլաւան կատուն ես. գոյնդ ես փոխել, հոգիդ միկենոյնն է»: Եսաց ու փախաւ, ընկերներին իմաց արաւ:

69. Փ Ի Ս Օ

Կատուն եկաւ, փխսիկ-փխսիկ,
 Հազար նազով, ինչպէս հարսիկ,
 Դունչը սրրբեց թաթիկներով,
 Մազը սանրեց չանչիկներով:
 — Կատու-կատու, էր ես տրտում,
 Թէ մըներն են այսօր արթուն:

70. ԿՍՂՆԻ ԾՆՈՒԸ ԵՒ ԵՂԷԳԸ

Անտառի կողքին բարձրացել էր մի մեծ կաղնի: Սրանից քիչ հեռու աճել էր եղէգնիկը: Մի օր կաղնի ծառը գլուխը շարժեց և ասաց. եղէգնին: «Ի՛նչքան անպէտք ես և թոյլ, այ ողորմելի, ամեն մի մանուկ քեզ կարող է կտրել, կտրատել. թեթե քամին էլ թեքում, գետնիցն է

կպցնում քեզ: Իսկ ես, նայիր, որքան մեծ եմ և յաղթանդամ. ես բանի տեղ չեմ դնում գիւղացի մանուկներին, չեմ էլ վախենում քամուց ու փոթորկից. ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ»: Այս ասած-չասած, սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ: Փոքրիկ եղէգը կռացաւ, գետնիցը կպաւ: Հաստաբուն կաղնի ծառը սկսեց քամու առաջ օրորուիլ. նրա արմատները ճրճուացին, տրաք-տրաքեցին և հպարտ կաղնին վայր ընկաւ, ճղնակոտոր եղաւ:

Քամին անցկացաւ: Փոքրիկ եղէգը նորից բարձրացրեց իւր ճկուն գլուխը և, նայելով հարևանին, մտածեց. «Ով որ փքանայ, շուտով չքանայ»:

71. ՔՐՈՋ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔԸ

Ելնեմ ծառը՝ զարդարեմ,
 Վէր գամ տակը՝ մխիթարեմ:
 Հաւի վառիկը մորթեմ,
 Տանեմ գետը, լուանամ,
 Եփեմ ու չորանին տամ:
 Չորանն ինձ մի ոչխար տայ.
 Ոչխարըն Աստուծուն տամ:
 Աստուած ինձ մի եղբայր տայ:
 Եղբայր-եղբայր, ջան եղբայր,
 Զանս քեզ մատաղ, Եղբայր,
 Կաբայ եմ կարել, կարճ է եկել,
 Բուզմայ եմ շարել, խոչ է եկել,
 Ծընճողուկի լեզուն մեղրով,
 Քեզ համար եմ տապակել:

72. ՈՋՆԻՆ ԵՒ ՕՁԸ

Որսորդը տեսաւ ոգնուն և յետևից ընկաւ, որ բռնէ: Ոգնին փախաւ՝ ժայռի տակը պահուելու: Ժայռի տակն

էլ իրան համար բուն էր շինել օձը և, նրա մէջ կուտապ եկած, ննչում էր: «Բարեկամ, ձայն տուեց ոգնին. վտանգի մէջ եմ, օգնիր, տեղ տուր, որ պահուիմ. երբոր որսորդը կը հեռանայ, շնորհակալութիւն կանեմ քեզ»: Օձը յետ քաշուեց: Ոգնին ներս մտաւ խոռոչը և որսորդից ազատուեց:

Վտանգն անցած էր: Օձն ասաց ոգնուն. «Ընկեր, փշերդ ինձ նեղութիւն են տալիս. հեռացիր, գնա»: Ոգնին բարկացաւ: «Ինչպէս ես համարձակուում, սողուն անպիտան, այդ լեզուով խօսել հետս. հեռացիր աչքիցս, քանի դեռ կենդանի ես, ապա թէ ոչ...» Եւ ապերախտ կենդանին պատրաստուում էր յարձակուիլ իւր բարերարի վրայ, բայց օձը, նրա միտքը հասկանալով, թողեց իւր տունն ու փախաւ:

73. ԳՈՂ ԱՂՈՒԷՍ

Աղուէսը պարկեց աղբի տակին,
փոյ-փոյ.

Աչքը գցեց չաղ հաւի ծագին,
փոյ-փոյ.

Նետով կըտամ՝ աչքի տակին,
փոյ-փոյ,

Որ մօտ չգայ նա մեր ջակին,
փոյ-փոյ:

74. ՈՉԽԱՐԵ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Մի անգամ ոչխարը գնաց առուակի մօտ, որ ջուր խմէ: Այդ ժամանակ միկնոյն առուակից ջուր էր խմում և գայլը: Գայլը վերեն էր կանգնած, ոչխարը ներքեր: 2ար գազանը կամեցաւ ոչխարին ուտել: Նա վերեկից ձայն տուեց. «Է՛յ, դո՛ւ, ինչպէս ես համարձակուում ջուրս պղտորել. այդ բանի համար ես քեզ իսկոյն կը խեղդեմ, կ'ուտեմ»:

— Տէր՞իմ, կանչեց ոչխարը, ինչպէս կարող եմ քո ջուրը պղտորել. ես ներքեն եմ կանգնած, իսկ դու վերեւումն ես:

«Պղտորում ես, թէ չես պղտորում, այդ միկնոյն է, ես քեզ պէտք է ուտեմ. ձեր ցեղը միշտ թշնամի է եղել ինձ. երէկ ես ուզում էի մօտենամ հօտին, քո հայրն էր, որ շներին իմաց տուեց. նրանք յետեիցս ընկան, քիչ մնաց պատառ-պատառ էին անում»:

— Ես հայր չունիմ, տէր. հայրս վաղուց մեռել է:

«Ուրեմն մայրդ կըլինէր»:

— Մայր էլ չունիմ. մայրս հէնց այն օրը մեռաւ, երբ ինձ ծնեց:

«Ուրեմն ազգականներիցդ մինը կը լինէր. ինչ էլ որ լինի, դու միշտ մեղաւոր ես իմ առաջ»: Այս ասաւ չար գազանը և անմեղ ոչխարին խեղդեց ու լափեց:

75: Գ Ա Ռ Ն Ո Ւ Կ

Սիրո՛ւն, անմեղ իմ՝ գառնուկ,
Բուրդըդ սպիտակ ու փափուկ,
Դաշտ վազելով ու արօտ,
Մ'օրդ քաշում ես կարօտ:

Մի լար, գառնով սիրական,
Փոքրիկ տղոյ դու նման,
Կըզայ մայրըդ, հետը շատ
Կը բերէ բեզ անուշ կաթ:

76. Կ Թ Ի Կ Ո Վ

Մարդու մէկը մի կով ունէր: Կովը կաթնով կերակրում էր նրա բոլոր ընտանիքը: Տանտիկինը կաթնից մածուն էր մէրում: Մածունը պատրաստի կերակուր է խեղճի զաւակների համար: Կաթնից և մածնից խնցիկ էր հարում, իւղը հանում՝ պահում, թանն էլ եփում՝ կերակուր շինում: Կովի կաթնից պանիր էլ են շինում՝ ձմեռուայ համար պահում: Այսպէս՝ կաթնատու կովը գիւղացու համար մեծ հարստութիւն է: Մեր ասած կովն էլ կաթնատու կով էր. օրէնը երկու անգամ կթւում էր և ամեն անգամ մի մեծ կովկիթ կաթն էր տալիս: Մի անգամ գիւղացին հիւրերի էր սպասում. խնամիքը հարեան գիւղից տեսութեան պիտի գային. կաթը շատ պիտի հարկաւորուէր. պէտք էր կարագ, սէր, մածուն պատրաստել: Ի՞նչ անէր տանտիկինը: Մտածեց-մտածեց խելօքը և վճռեց, որ երեք-չորս օր չըկթէ կովը: «Ցետոյ վերջին օրը հինգ-վեց կովկիթ միանգամից կըկթեմ», ասաց նա: Բայց ի՞նչ երեք-չորս օրից յետոյ՝ երբ ուզում էր կթել, տեսաւ որ ցամաքել է. անկթիլ մնալուց կաթը յետ էր տուել կովի ծծերում: Խեղճ տանտիկինը նոր հասկացաւ, որ ամենայն ընդունակութիւն բթանում է, երբ չի գործածուում:

77. Խ Ր Ա Տ

Մի խնդրիր Աստուծուց ոչ փող, ոչ պատիւ,
Այլ բեզ կրթելու՝ խելք, շնորհք, սիրտ ազնիւ.

Երբէք մի պարծենար, թէ արդէն գիտուն ես.
Որքան բան սովորես՝ այն է օգուտ քեզ:
Ընկերներիդ օգնող եղիր,
Աղքատներին սէր ցոյց տուր.
Տէրն ասում է՝ չէ անվարձ.
Նաեւ բաժակ մի ցուրտ ջուր:

78. Փ Ի Ղ Ե Ի Ք Ո Ռ Ո Ռ

Փղապանը փողոցներով անց էր կացնում իւր ձեռնասուն փիղը՝ մարդկանց ցոյց տալու, փող հաւաքելու համար: Մարդիկն էլ մեծ բազումութեամբ հետևում էին նրան: Յանկարծ մի փոքրիկ քոթոթ, որտեղից որ էր, դուրս վազեց և սկսեց սաստիկ հաջել նրա վրայ: Մեծ շունը տեսաւ այդ և ասաց. «Ձայնդ կտրի՛ր, այ լակոտ, դու ո՞վ ես, որ փղի դէմ հաջում ես. ահա դու հեղում ես, իսկ նա հաջելուդ էլ ուշք չի դարձնում՝ հանդարտ ու անխռով շարունակում է իւր ճանապարհը»:

— Ես հօ նրա համար չեմ հաջում, որ փղին վախեցնեմ, պատասխանեց քոթոթը. իմ միտքս այն է՝ որ ուրիշները տեսնեն իմ արածը և ասեն. «Տեսէ՛ք՝ քոթոթն որքան քաջ է, որ փղի դէմ էլ կը հաջէ»:

79. Տ Ղ Ա Յ Ո Յ Ա Ղ Օ Թ Ք

Հայր մեր երկնաւոր, հայր ամեն մարդի,
Դու ինձ ամեն օր տաս հազար բարի՝
Կեանք, լոյս, կերակուր, հայր եւ քաղցրիկ մայր,
Մեծ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ եղբայր:
Իսկ ես ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ Բեզի.
Առջեւդ կընկնեմ, կենամ աղօթքի.
«Շնորհքդ տուր ինձ, որ ծնողներիս,
Ուսուցիչներիս եւ իմ մեծերիս
Լինիմ սիրելի, իսկ Բեզ հաճելի»:

80. ԽՆԴԻՐ ԱՌԱՎԱՆՆԵՐ

Գիւղացին սայլով խոտ էր տանում. սայլի վերայ կային նաև մի գայլ և մի գառը: Նա հասաւ գետի եզերքը, բայց երբ ուզում էր կամրջից անց կենալ, պահապանն առաջն եկաւ և ասաց. «Եթէ ուզում ես, որ թող տամ առանց վարձի կամրջից անց կենաս, մի պայման կայ, որ պէտք է կատարես. պէտք է ապրանքդ ջոկ-ջոկ անցկացնես՝ գայլը, գառը և խոտը, բայց այնպէս, որ իրարու վնաս չ'հասցնեն»:

Ի՞նչ անէր գիւղացին. եթէ առաջ գայլը տանէր, գառը կուտէր խոտը.—եթէ խոտը տանէր, գայլը կը պատառոտէր գառնուկը: Մտածեց-մտածեց մեր գիւղացին և իւր ապրանքն այնպիսի հնարքով անցկացրեց, որ մէկը միւսին ամենևին վնաս չտուեց:

Հիմա իմացէք, թէ գիւղացին ի՞նչպէս անցկացրեց իւր ապրանքն:

81. ՈՒՍՈՒՄ Ն ԱՐԱՆ

Որդին. «Խնդրում եմ, հայրիկ, ասա ինձ, քաղցրիկ, ինչո՞ւ ամեն օր եղբայրս Գրիգոր շուտ է վեր կենում, և ո՞ւր է գնում. ինչո՞ւ մինչև ճաշ տուն չէ յետ դառնում»:

Հայրը. «Աչքի լոյս, եղբայրդ ամեն առաւօտ դպրոց է գնում և մինչև ճաշը այնտեղ է մնում. այնտեղ են գնում և միւս մանուկներ, նորա ընկերներ. նոքա գնում են, որ ուսում առնեն և յետոյ բարի, խելօք մարդ լինեն»:

82. ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՃԱՆՃ

Ճանճերը գոհ չէին իրանց կացած տեղից. նրանք խորհուրդ արին, որ ուրիշ երկիր գնան: Բայց մենակ չէին

ուզում գնալ. իրանցից մէկին ուղարկեցին մեղուի մօտ, որ նա էլ գայ:

—Մեղու եղբայր, ասաց ճանճը. չար մարդիկ դադար չեն տալիս մեզ այստեղ. հերիք չէ, որ ամեն բան ծածկում են մեզանից, պատուհաններումն էլ թոյն են դնում, որ ուտենք ու մեռնենք: Խրճիթներումն մեզ չեն նեղացնում մարդիկ, բայց այնտեղ էլ ուրիշ թշնամի ունինք՝ սարդերը ձգում են իրանց ոստայնները, մեր ոտները մճրճում են, մեզ խեղդում, մեր արիւնը ծծում: Արի, մեղու եղբայր, գնանք հեռանալու այստեղից:

Մեղուն լսեց և պատասխանեց. «Գուք գնացէք, ուր որ կամենում էք. ես ձեր ընկերը չեմ. ինձ համար այստեղ էլ շատ լաւ է. ամենքը պատում են ինձ ու սիրում. ես էլ ամենքին օգուտ եմ տալիս. իմ մեղրը թէ չար և թէ բարի մարդի, թէ հարուստի և թէ աղքատի ճաշակը քաղցրացնում է. իմ տուած մոմը Աստուծու տաճարն է լուսաւորում: Գուք գնացէք, ուր որ կամենում էք. միայն դիտենաք, որ ամեն տեղ էլ ձեզ կը հալածեն, որովհետև ոչորի օգուտ չէք տալիս. բացի օգուտ չտալը, ձանձրացրնում էլ էք»:

83. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ՃԱՆՃԸ

Մ Ե Ղ Ո Ւ Ն

Գարուն, ամառ, ամեն օր
 Ես գնում եմ դաշտ ու ձոր.
 Աշխատում եմ ես անվերջ,
 Մեղր պտրում ծաղկանց մէջ,
 Եւ գտածըս ես շիտակ
 Իսկոյն տանում եմ փեթակ,
 Որ երբ փրչէ ցուրտ քամին,
 Ծաղիկները թառամին,
 Ես ձմեռը պաշարով
 Լինիմ իսպառ ապահով:

Ճ Ա Ն Ճ Ը

Փորրիկ ճանճ եմ գուարճատէր,
 Միշտ թռչում եմ վայր ու վեր,
 Մի հով տան մէջ, մի բակում,
 Սաստիկ արևի տաքում.
 Կերուխումից, խաղից ջոկ
 Իսկի չունիմ ուրիշ հոգ
 Եւ, ներկայով բաւական,
 Միտք չեմ բերում ապագան:

84. Օ Ձ Ը

Ձմեռն էր: Գիւղացին անտառ գնաց փայտ կտրելու:
 Փայտ կտրելիս՝ նա տեսաւ մի օձ, որ ցրտից սառել, փե-
 տացել էր: Բարի գիւղացին խղճաց օձին, վերցրեց, զրեց
 կրակի մօտ, որ տաքանայ: Օձը տաքացաւ թէ չէ՝ վրայ
 վազեց, որ կծէ գիւղացուն:

«Ո՛վ ապերախտ, ասաց մարդը. իմ լաւութիւնը զրա-
 նով ես վճարում»: Այս ասաց ու կացնի քիւփով խփեց,
 գլուխը ջխջխսեց:

85. Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր Ի Ն

Արևն իւր ոյժը կորցրած՝
 Ամպերի տակ ծածկուեցաւ,
 Սաստիկ քամին ողջ ծառերի
 Տերկները վէր ածաւ:

Չատ թռչուններ և թիթեռներ
 Անյայտացան դաշտերից.
 Ծառը չունի կանաչ տերև՝
 Նա զրկուած է իւր զարդից:

Երկնքումը ամպի քուլէքն
 Անձրևներ են պատրաստում.
 Անտառը իւր տերևներով՝
 Առուն տըխուր քըշքըշում:

Ինչի՞ դաշտերի սողուններ
 Եւ վայրենի թռչուններ
 Չտապում են իրանց համար
 Մի ապահով տեղ գտնել:

86. ՈՉՆԻՆ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Սոված գայլը մի օր թափառում էր դաշտումը և ու-
 տելու բան էր որոնում: Քանի օր էր՝ նա ոչինչ չէր կե-
 րել. խեղճի փորը վեց-վեց էր անում: Այդ միջոցին նա

տեսաւ մի փոքրիկ կենդանի, որ կամաց-կամաց առաջ էր գալիս: Մա փշոտ ողնին էր: Գայլը մօտեցաւ նրան: Ոգնին ոտն ու ձեռք հաւաքեց, կծկուեցաւ, փշերը ցից արեց: Գայլը դժուարի բռնուեցաւ. նա մտածեց խորամանկութեամբ բանը գլուխ բերել: «Միրուն ողնի, ասաց նա. այդ ի՞նչ սիրունիկ ոտիկներ, ի՞նչ նազանի դունչ ունիս. ափսոս միայն, որ զգեստդ փշոտ է. ի՞նչ կը լինի, ընկերիկ, քնքուշ փորդ գոնէ չծածկես այդ անպիտան փշերով»:

Ոգնին քթի ծայրը դուրս հանեց և ասաց. «Հանգիստ թող ինձ, գայլ, գովասանքիդ կարօտ չեմ: Շնորհակալ եմ Աստուծուց, որ մարմինս ծածկել է փշերով: Եթէ այս փշերը չլինէին, դու ուրիշ լեզուով կըխօսէիր հետս»:

87. ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՉՆԱԿԸ

«Միրուն թռչնակ, բռնուեցար,
Ցանցից չես ազատուիլ.
Ոչինչ բանով աշխարհում
Քեզինց չենք բաժանուիլ»:

—Ա՛խ, ձեր ինչին եմ պէտք ես,
Սիրելի մանուկներ.
Թողէք ինձ ազատ թռչիմ,
Բացէք ցանցիս դռներ:

«2է, չէ, թռչնակ, չենք թողիլ,
Գու մեզ մօտ կըմնաս,
Մենք քեզ շարքէ հաց կըտանք,
Գուտես, կ'ուրախանաս»:

—Ա՛խ, շարքէ հաց չեմ սիրում,
Քաղցրեղէն չեմ ուտում.
Թողէք, դաշտի մորեխներն
Չաքրից լաւ եմ հաշուում:

«Այնտեղ, դաշտում, ձմեռը
Գուցէ ցըրտից մեռնիս,
Իսկ մեզ մօտ ոսկուց շինած
Վանդակի մէջ կապրիս»:

—Օ՛, մի վախէք՝ ձմեռը
Տաք կողմեր կըթռչեմ,
Իսկ բռնուած դրախտն էլ
Ինձ բանտ կը համարեմ:

«Թռչնակ-թռչնակ, մենք ինչպէս
Քեզ կըփայփայէինք,
2էինք թողնիլ, որ տըխրես,
Միշտ կուրախացնէինք»:

—Հաւատում եմ, բայց ձեր սէրն
Ինձ միշտ կըվընասէր,
Որովհետեւ այդ կերպով
Աչքս յաւիտեան կըփակուէր:

«Ճմարիտ է, սլ թռչուն,
Գերութեան չես տանիլ,
Աստուած քեզ հետ, դէհ, թռիք,
Ազատ, ուրախ եղիր»:

88. ՈՒԼԵՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Լինում է—չի լինում մի այժ: Այս այժն անտառում իրան համար տուն է շինում և իր զաւակներին,—փոքրիկ ուլերի հետ բնակում է նրա մէջ: Ամեն առաւօտ մայրը դուրս է գնում արածելու: Գնալուց առաջ նա ասում է իր ձագերին. «Ո՛րդիք, դռները փակեցէք, հանգիստ կացէք և եթէ դրսից մարդ գալու լինի, դուռը բաց չանէք»: Ասում է ու գնում: Դաշտումը լաւ արածելուց, կուրծք կաթնով լաւ լցնելուց յետոյ, այժը տուն է գա-

լիս: Տան դռները փակ են: Նա պոզերով դուռը ծեծում է ու կանչում.

«Չալիկ-մալիկ ուլիկներ,
Չալ-պըտուրիկ այծիկներ,
Ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը բաց են անում դուռը: Մայրը ծիծ է տալիս նրանց և կրկին գնում է արածելու:

Այս ամենը տեսնում ու լսում է գայլը. նա մտքումը դնում է, որ խաբելով ներս մտնէ ուլերի փարախը, երբ մայրն այնտեղ չըլինի: Մի օր, երբ այծը դուրսն է լինում, գայլը կամաց-կամաց գալիս է, թաթով դռանը խփում է ու կանչում.

«Չալիկ-մալիկ ուլիկներ,
Չալ-պըտուրիկ այծիկներ,
Ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը մի լաւ ականջ են դնում. նրանք հասկանում են, որ դուռը ծեծողը իրանց մայրը չէ և պատասխանում են. «Դու մեր մայրը չես, կորի՛ր, հեռացի՛ր այդտեղից. մեր մայրը բարակ ձայն ունի ու քաղցր է մկկում, դուռն էլ պոզերով է ծեծում»: Ասում են ու դուռը բաց չեն անում: Գայլը թողում՝ հեռանում է: Փոքր ժամանակից յետոյ գալիս է մայրը. նա գովում է ուլերին, որ դուռը բաց չեն արել:—«Դուք շատ լաւ էք արել, որդիք, որ դուռը բաց չէք արել. թէ չէ՛ նա ձեզ ամենքիդ էլ կ'ուտէր»:

89. ԳԱՌՆ ՈՒ ՄԱՅՐԸ

— Ի՛նչ ես լալիս, գանուկս:
«Խիստ ծեծ կերայ, մայրիկս»:

— Քեղ սլ ծեծեց, արիկի:
«Մէկ շար պառաւ, իմ մայրիկ»:
— Ինչի՛ ծեծեց քեզ, գանուկի:
«Ծառի տակն էի, մայրիկ»:
— Ինչսլ ծեծեց, նազանի:
«Հաստ ճիպոտով, իմ նանի»:
— Ո՛րտեղիդ զարկեց, անուշիկ:
«Ոտիկներիս քնրուշիկ»:
— Ի՛նչպէս լացիր, անմեղիկ:
«Մէ, մէ, մէ, մէ, իմ մայրիկ»:

90. Ա Ր Զ Ի Թ Ա Թ Ը

Գիւղացիք թակարթ սարքեցին և մի արջ բռնեցին: Արջին սպանելով չ'սպանեցին, միայն կացնով նրա թաթը կտրեցին: Երեք ոտնանի արջն էլ կաղի տալով փախաւ, գնաց: Մի խեղճ պառաւ խնդրեց, որ արջի թաթն իրան տան. խուզեց նրա վրայի մազը և կաշին էլ մաշկեց: Պառաւը միսը կրակին դրեց՝ եփելու, ինքն էլ նստեց կաշուի վրայ և սկսեց մանել նրա մազը: Մանեց-մանեց մին-

չև կէս գիշեր: Կէս գիշերին, մէկ էլ տեսնես, մի ձայն է լուում, մի բան լուսամուտի տակ թըմփ-թըմփացնում, չըխկ-չըխկացնում է:

Պառաւր լուսամուտից դուրս է նայում և ինչ է տեսնում:—Տեսնում է՝ որ թաթը կտրած արջը կաղի տալով մօտենում է խըճիթին:

Պառաւր սաստիկ է վախենում. նա կենում էր մենմենակ գիւղի մի ծայրում. ինչ անէր, ինչ չ'անէր, արջից քնչպէս ազատուէր: Արջը քիչ էր մնացել, որ ներս մտնէր. նա արդէն տըփտըփում էր, որ դուռը գտնի, կըրնկահան անի: Էլ ուրիշ հնար չկար. պառաւր թոնդրի բերանը բաց է անում ու ինքը բարձրանում ամբարի գլուխը: Արջը գտնում է դուռը, կըրնկահան անում, ներս մտնում խըճիթը և սկսում է մթնումը պտոյտ-պտոյտ անել. մին էլ ինչ-թըմփ թոնդրի մէջն է ընկնում:

Պառաւր ցած է գալիս ամբարի գլխիցը, ծածկում է թոնդրի բերանը և դնում, հարեաններին կանչում: Հարեանները գալիս են և սպանում արջին:

91. ԿԻՍԼԱՆՋԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

I. Լինում է-չի լինում մի պառաւ: Այս պառաւն ունենում է երեք տղայ՝ երկուսն առողջ, իսկ երրորդը պակասաւոր: Նրանք ապրում էին խեղճ-աղքատիկ: Մի օր պառաւն ասում է որդոցը. «Սիրելի որդիք, տեսնում էք՝ ինչ չքաւորութեան մէջ ենք. ինչ էք տանը նստոտել, գնացէք, աշխարհս մեծ է, մի գործ բռնեցէք, որ ձեզ համար գոնէ մի կտոր հաց ունենաք: Եղբայրները խորհրդի են նստում: Ի՞նչ անեն, ինչ չանեն: Միջնակ եղբայրը մեծին ասում է. «Լսել էս, ապէր, ասում են, որ այս-ինչ անտառում մի վիշապ կայ, մեծ հարստութեան

տէր. արի-գնանք, սպանենք նրան և փողերը վեր առնենք»: Մեծ եղբայրը համաձայնութիւն է տալիս: Փոքր եղբայրը խնդրում է, որ իրան էլ հետները տանեն:

—Դու ինչի՞ համար ես գալիս, Կիսլանջ, գլխներիս բն լինելու. դու տանը կըմնաս, մօրդ կըմխիթարես, մինչև որ մենք յետ կըգանք, ասում են եղբայրները: Յետոյ իրանց մօրը մնաս բարով ասելով՝ նրանք ճանապարհ են ընկնում:

Գնում են-գնում, շատն ու քիչը Աստուած գիտէ, հասնում են մի աղբիւրի, որի մօտից ճանապարհը երկուսի էր բաժանուում. մեծ եղբայրը բռնում է մէկ ճանապարհը, միջնակը միւսը:

Գնում է-գնում մեծ եղբայրը և պատահում է մի հովուի: —Բարի աջողում:

«Աստուծո՛ւ բարին»:
—Հովիւ եղբայր, եթէ այս ճանապարհը բռնած գընամ, այս-ինչ վիշապի բնակարանին չեմ հասնիլ:

«Կըհասնես, բայց Աստուած ազատէ քեզ այդ բանից. ինչ ունիս դու այդ մարդակերի մօտ»:

—Լսել եմ որ մեծ հարստութեան տէր է. ուզում եմ սպանեմ և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեմ:

Երբ այս խօսքերը լսեց բարի հովիւը, սկսեց քթի տակը փընթփընթալ.

«Ահա՛ մի մահկանացու,
իբ գլխից ձեռք վեր առած,
Դատարկ յոյսերից խաբուած,
Կամենում է գոհ լինել
Մեծ վիշապին մարդակեր»:

—Ի՞նչ ես ասում, հովիւ եղբայր. միթէ կարծում ես, որ չեմ կարող սպանել վիշապին: Օ՛, դու ինձ չես ճանաչում:

«Այ մարդ, գիտես ինչ կայ, ասում է հովիւը. ես քեզ մի փորձ կառաջարկեմ. ես կըկթեմ իմ երկու սև այծերը,

կաթնով կըլցնեմ այս կովկիթը, կըբըթեմ, առաջդ կը
դնեմ. յետոյ կըհեծնեմ այծերիցս մինը և կըպտտեմ հօտի
շուրջը. եթէ դու այդ միջոցին բոլոր կովկիթը դատար-
կած լինիս, կարող ես վիշապին յաղթել, եթէ ոչ՝ չես
կարող: Պառաւի տղան համաձայնուեց: Հովիւը կովկի-
թը լցրեց և ինքն սկսեց պտտել. բայց երբ եկաւ մեր
ճանապարհորդի մօտ, նա կաթնաբըթոշի կէսն էլ չէր կե-
րել: Այն ժամանակ բարի հովիւն ասաց նորան.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Փորձուած հովուիս ականջ դիր,
Յետ դան, գլուխդ ազատիր»:

Ականջ չարեց մեր ճանապարհորդը խեղճ հովուի խօս-
քին և առաջ զնաց: Գնաց-զնաց և պատահեցաւ մի ուղ-
տապանի:

— Բարի աջողում:

«Աստուծո՛ւ բարին: Օտար եղբայր, ո՛ր ես գնում»:

— Գնում եմ այս ինչ վիշապին սպանեմ և նրա գան-
ձը վեր առնեմ:

Ուղտապանն էլ՝ այս որ լսեց, սկսեց երգել.

«Ահա մի մահկանացու,
Իր գլխից ձեռք վեր առած,
Դատարկ յոյսերից խարուած,
Կամենում է զոհ լինել
Մեծ վիշապին մարդակեր»:

— Ի՞նչ ես երգում, ուղտապան:

«Ես այն եմ երգում, որ դու կըգնաս, ինչպէս զնա-
ցել են շատերը և էլ յետ չես դառնալ. վիշապը ողջ-ողջ
կուլ կըտայ քեզ: Պէտք է գիտենաս, այ օտարական, որ
նա միայն կարող է մեծ վիշապի հետ կռիւ տալ, ով որ
ահա այս ուղտին փչելով գետին կըզլորէ»:

Այս ասաց ուղտապանը և մի մեծ ուլտ քաշեց, մեր
ճանապարհորդի առաջ կանգնացրեց: Պառաւի տղան ու-

զեց ցոյց տալ իր ոյժը. փչեց, փչեց, բայց ուղտը տե-
ղիցն էլ չ'շարժուեցաւ, ուր մնաց թէ վէր ընկնէր: Այն
ժամանակ բարեսիրտ ուղտապանը նորից սկսեց երգել.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Ուղտապանիս ականջ դիր,
Յետ դան, գլուխդ ազատիր»:

Ծիծաղեց մեր ճանապարհորդը բարի ուղտապանի
վրայ և շարունակեց ճանապարհը: Գնաց, հասաւ վիշապի
կացարանին: Դռան ճեղքից մտիկ արեց և տեսաւ, որ
վիշապը նստած է, մի ահագին կաթսայ առաջը դրած,
ձեռքին էլ մի մեծ շերեփ. ճաշ էր ուտում:

Պառաւի տղան կանչեց.

«Վիշապ-վիշապ, դո՛ւրս արի,
Միմեանց հետ կռիւ անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր-զօրի տանք, կոխ բռնենք»:

Չատ ուրախացաւ վիշապը, որ մի խեղճ աղամորդի
իր ոտովն եկել է իրան դուռը և, առանց տեղիցը շար-
ժուելու, ներսից պատասխան տուեց.

«Օ՛տարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կըտրատոււմ է.
Բոլոր մարմինս երկիւղից,
Ոտն ու ձեռս դողում է.
Աղաչում եմ, ինձ խղճա՛
Մի սպանիր շարաշար,
Մտիր, իմ բոլոր տունս
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տան»:

Ճանապարհորդը խաբուեցաւ և միամիտ ներս մտաւ
վիշապի սենեակը: Վիշապը բռնեց նրա վզակոթից և,
ներքնատան դուռը բանալով, ցած գլորեց: «Գնա՛, երգիլը
այդտեղ մի առժամանակ, ասաց վիշապը. ես դեռս մի
քանի օրուայ պաշար ունիմ ուտելու»:

II. Միւս առաւօտ վիշապը լսեց, որ մի ուրիշ մարդ էլ ծեծում է նրա դուռը և կանչում.

«Վիշապ-վիշապ, դճուրս արի,
Միմեանց հետ կուի անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր-զօրի տանք, կոխ բռնենք»:

«Այս ինչ բախտաւորութիւն է, մտածեց վիշապը. երբէք չի պատահել, որ մարդիկ իրանց ոտով իմ դուռը գան, իսկ հիմա մէկի տեղակ երկուսն են գալիս»:

Վիշապը պատասխանեց.

«Օտարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կտրատում է.
Բոլոր մարմինս երկիւղից,
Ոտն ու ձեռս դողում է.
Աղաչում եմ, ինձ խղճս՝
Մի սպանիր շարաշար,
Մտիք, իմ բոլոր տունս
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տանք»:

Անծանօթը հպարտ-հպարտ ներս մտաւ: Վիշապն ուղարկեց նրան իր եղբօր մօտ:

III. Անցնում է մի քանի ժամանակ. մեր հովուի մօտ գալիս է մի մարդ. մի զարմանալի կիսլանջ մարդ, և հարցնում է, թէ այս ճանապարհով երկու օտարական չեն անցկացել: Հովիւը պատմում է, որ երկու անցւորական, իր խրատին չլսելով, գնացին դէպի մեծ վիշապի կացարանը, որ ինչ է, նրան սպանեն և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեն, բայց, աւելացրեց հովիւը, նրանք արդէն վիշապին զոհ կըլինին եղած:

Գէս-մէջքանի, մի-կռնանի մարդը պատասխանեց.

«Այդ անցւորականներն իմ մեծ եղբայրներս էին. այժմ ես գնում եմ, որ նրանց վրէժն առնեմ»:

Բարի հովիւը ժպտաց և երգեց.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
Լայն թիկունքով, հաստ վրզով
Խնչ շահուեցան նըրանից,
Թէ դու, Կիսլանջ, ինչ շահուիս»:

Այնուհետև հովիւը Կիսլանջին էլ առաջարկեց իր պայմանը. կթեց այծերը, կովկիթը կաթնով լցրեց, բրթեց և զրեց Կիսլանջի առաջ, իսկ ինքը հեծաւ այծերից մինը և սկսեց պտտել հօտի շուրջը: Որքան զարմացաւ հովիւը, երբ, վերագառնալով Կիսլանջի մօտ, տեսաւ՝ որ նա կերել-պըծել է և կովկիթն էլ լպրստում է:

«Քսան տարի հովիւ եմ,
Չառ մարդիկ եմ ես տեսել,
Չառ մարդիկ հէնց այս փորձով
Ես ճանապարհ եմ վըցել.
Բայց այսպիսի մի զարմանք
Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել»:

«Գնա՛, եղբայր, համարձակ,
Աստուած քեզ հետ, կարող ես
Չար վիշապին սպանել,
Փողն ու գանձը վեր առնել»:

Առաջ գնաց մեր Կիսլանջը և պատահեցաւ ուղտապանին.

—Բարի աջողում. ուղտապանն եղբայր, այս ճանապարհով երկու օտարական չեն անցկացել:

—Անց են կացել, պատասխանեց ուղտապանը. ողորմելիքը գնում էին մեծ վիշապին սպանելու, բայց չէին իմանում, որ իրանց պէս հարիւրաւոր մարդիկ գնացել են և չեն վերադարձել:

Կէս-մէջքանի, մի-կռնանի մարդը պատասխանեց.

«Բրանք եղբայրներս էին. այժմ ես կըգնամ և նրանց արեան վրէժը կառնեմ»:

—Օհօ, բացագանչեց ուղտապանը.

«եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
 Լայն թիկունքով, հաստ վրդով
 Ի՞նչ շահուեցան նրանից,
 Թէ դու, Կիսլանջ, ինչ շահուիս»:

Այնուհետև ուղտապանն էլ առաջարկեց Կիսլանջին իր պայմանը. մէկ ուղտ բերեց, կանգնացրեց Կիսլանջի մօտ և առաջարկեց, որ նրա վրայ փորձէ իր ուժը: Կիսլանջն այնպէս փշեց, որ ուղտը հինգ գազ յետ ու յետ գնաց ու վէր ընկաւ: Ուղտապանը զարմացաւ և ասաց.

«Չատ տարի է ուղտապան,
 Չատ մարդիկ եմ ես տեսել,
 Չատ մարդիկ հէնց այս փորձով
 Ես ճանապարհ եմ գցել,
 Բայց այսպիսի մի զարմանք
 Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել:
 Գնա՛, եղբայր, համարձակ,
 Աստուած քեզ հետ, կարող ես
 Չար վիշապին սպանել,
 Փողն ու գանձը վեր առնել»:

Գնաց մեր Կիսլանջ բարեկամը, վիշապի տուն հասաւ, դուռը ծեծեց և կանչեց.

«Մարդակեր վիշապ, գաղան ամենի,
 Հերիք անպատիժ մատնես մեզ մահի.
 Հընչեց քո ժամը՝ ժամ օրհասական.
 Ես վերջ պիտ' դընեմ կեանքիդ անպիտան»:

Չարմացաւ վիշապը այս յանդուգն խօսքերի վրայ, բայց ուզեց Կիսլանջին էլ խաբելով ներս կանչել:

«Ո՛վ ես դու, տէր իմ, մարդ ես, թէ վիշապ.
 Չայնըդ է ուժգին, խօսքերըդ սարսափ.
 Բայց ով էլ լինիս, պատրաստ եմ ահա՛—
 Բաւ է որ կամիս— դու տէր, ես ծառայ»:

Խելօք Կիսլանջը շխարուեցաւ և նորից կանչեց.

«Խարդախ ձեւերով շատ մարդ ես խաբել,
 Չատին ներս տարել, մորթել ու լափել»:

Բայց էլ հերիք է՝ պէտք է որ դուրս գաս.
 Գլուխըս վրկայ, պիտ' լինիս մաս մաս»:

Բարկացաւ վիշապը և կատաղած դուրս վազեց, որ յանդուգն մարդու մեծ պատսուր ականջը թողի: Բայց գլուխը դուրս հանեց թէ չէ, Կիսլանջի լղրանոց թուրը պսպրդաց և վիշապի գլուխը երկու կէս եղաւ: Մարի նման գազանը վէր ընկաւ, սատկեց: Կիսլանջը ներս մտաւ վիշապի բնակարանը, պտտեց բոլոր սենեակները, ամեն քունջ ու պուճախ նայեց, բայց եղբայրներին չ'գտաւ: Երկիւղը պտտեց բարի Կիսլանջի սիրտը՝ մի գուցէ շար գազանն արդէն լափել է նրանց: Կիսլանջն սկսեց ձայն տալ, կանչել: Այդ ժամանակ ոտների տակից մի խուլ հառաչանք լսեց: Ցած նայեց և յատակի վրայ դռան պէս մի բան տեսաւ. շտապով բարձրացրեց այդ դուռը, ականջ դրեց և պարզ կերպով լսեց եղբայրների ձայնը, որոնք օգնութիւն էին կանչում: Կիսլանջը ցած թռաւ իսկոյն և յայտնեց եղբայրներին, որ սպանել է գազանին: Նրանք իրար փաթաթուեցան, մէկ-մէկու համբուրեցին և ճաշեցին միասին: Ճաշելուց յետոյ բոլոր տունը պտտեցին, ման եկան և մառանի յատակի տակ մի հոր գտան. սա գազանի խազնահորն էր: Կիսլանջի կոնատակերից թոկ կապեցին և ցած թողեցին հորը: Հորի մէջ անթիւ ոսկի կար: Կիսլանջը առաջ մեծ եղբօր պարկը լցրեց, դուրս քաշել տուեց, յետոյ երկրորդինը և յետոյ իրանը: Երբոր ոսկով լիքը պարկերը դուրս էին հանած, Կիսլանջը կանչեց, որ թոկը ցած թողնեն, մէջքիցը կապի ու իրան էլ դուրս քաշեն. կանչեց Կիսլանջը, ձայն տուեց... պատասխան չկայ, մարդ չկայ...

Կիսլանջի եղբայրները թողեցին իրանց ազատողին հորի մէջ, վեր առան ոսկով լիքը պարկերը և ճանապարհ ընկան դէպի տուն: Բայց Կիսլանջը հորի մէջ չմեռաւ. նա ոտնատեղեր շինեց հորի պատերի վրայ և, շատ շարշար-

ւելուց յետոյ, դուրս եկաւ: Ոսկով լիքը պարկը դրած էր հորի մօտ: Կիսլանջը շալակեց պարկը և շտապեց, որ եղբայրներին հասնի: Գնաց, տեսաւ, որ նրանք պարկել են մի ծառի տակ ու քնել: Կամաց-կամաց, մօտեցաւ, զգուշութեամբ վեր առաւ նրանց պարկերը, տարաւ թափեց միջի ոսկին մի ապահով տեղ, մանր խճաքարով լցրեց պարկերը և բերեց իրանց առաջուայ տեղը դրեց ու ինքը թաղկացաւ: Եղբայրները վեր կացան, վեր առան պարկերը և ճանապարհ ընկան դէպի տուն: Կիսլանջն էլ գնում էր նրանց յետևից: Երբոր մեր ապերախտները տուն հասան, դուռը ծծեցին և ստացին:

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց... վիշապին սպանեցինք, նրա ոսկին պարկերով շալակած այստեղ բերինք»:

Պառաւը ոսկու ձայնը որ լսեց, ուրախ-ուրախ դուրս վազեց, որդկերանցը համբուրեց, յետոյ շտապեց, մեծ տաշտը բերեց և ինչ դատարկեց՝—խիճ: Եղբայրները փայտի պէս սառած մնացին: Այդ ըրպէսին հերթիցը մէկը ձայն տուեց.

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց...»

Վիշապին սպանեցի,

նրա ձեռքից ես դրանց

Ողջ ու առողջ փրկեցի

Քայց դրանք ինձ խարեցին՝

Ուղեւոր ինձ սպանել

Հորի մէջը թողեցին:

Այլ Աստուած էր օգնական

Ինձ այն հորից ազատեց,

Իրանց պատիժն էլ տուեց...

Պարկերը խիճով լցրեց.

Յակայն դրանց, մայր, ներքի,

Եւ տանից մի դուրս անիր»:

Մայրը գրկեց բարեսիրտ ու մեծահոգի Կիսլանջին և նրա համար ձուռձեղ արեց:

I. Յառաջաբան	I—V	21. Աղուէան ու ճագարը	33
II. Առաջին շրջան—Այբբնարան	1—18	22. Բոյսեր	»
III. Գրչագիր Այբբնարան	չորս երես.	« Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	35
IV. Երկրորդ շրջան		23. Մանուշակ*	»
1. Դասական առարկաներ և խաղալիք	19	24. Յորեն և գարի	»
» Գրաւոր վարժութիւն, Առածներ, Հանելուկներ	20	25. Անձրև*	36
2. Դասատուն	»	26. Հանքեր	»
3. Հրաւէր*	»	» Վարժութիւններ, Առածներ Հանելուկներ	37
4. Զոկ-ձոկ և միասին	21	27. Ոսկին և երկաթը	»
5. Ուտելիք և խմելիք	»	28. Մարդ	38
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	22	» Վարժութիւններ, Առածներ Հանելուկներ	»
6. Հաց և ջուր	»	29. Վախկոտ Յովհաննէսը	39
7. Աքաղաղ*	23	30. Երեկոյեան աղօթք*	»
8. Աղօթք	»	31. Զեռների, ոտների և բնի մասերը	40
9. Զինութիւններ, նաւեր, կառքեր	24	32. Երկու հովիւ	»
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	»	23. Զին*	41
10. Մեր տունը	25	34. Համբերութիւնը կեանք է	»
11. Նապաստակ*	»	35. Աչքի, բերանի, դաստակի մասերը	42
12. Գործիք և սարք	26	» Վարժութիւններ, Հանելուկներ, Առածներ	43
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	»	36. Երկու և մի	»
13. Մեր ընտանիքը	27	37. Ծոյլը և ջանասէրը	»
14. Առաւօտեան աղօթք*	»	38. Որբի պահողն Աստուած է*	44
15. Գարասիք և ամաններ	28	39. Հինգ զգայարանք	»
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	»	» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկ	45
16. Աթոռ և գաւաթ	29	40. Կաղն ու կոյրը	»
17. Արև*	»	41. Առաւօտ*	»
18. Կենդանիներ	30	42. Ոչխար	»
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	31	43. Մարդիկ, կենդանիներ, բոյսեր, հանքեր	46
19. Երկու քրաղաղ	32	» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկ	»
20. Պառաւն ու այծը*	»	44. Պսակներ*	47
		45. Մեղունք	48

